

**PERUSKOULUN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA KIUSAAMISEEN
PUUTTUMISESTA SEKÄ KIVA KOULU® -
TOIMENPIDEOHJELMAN KÄYTÖSTÄ**

”... sitähan tulee olemaan aina, mutta että siihen pitää aina puuttua ja sitä vastaan pitää taistella. Se on tällainen, että maailmassa tuppaa aina olemaan, mutta tottakai aivan ihanaa olisi jos sen vois kitkeä kokonaan pois, elettäisiin semmoisessa täydellisessä harmoniassa.”

**PERUSKOULUN OPETTAJIEN KOKEMUKSIA KIUSAAMISEEN
PUUTTUMISESTA SEKÄ KIVA KOULU® -
TOIMENPIDEOHJELMAN KÄYTÖSTÄ**

Eira Hanhisuanto
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Hoitotyön koulutusohjelma
OAMK

TIIVISTELMÄ

Oulunseudun ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma, sairaanhoitaja

Tekijä: Eira Hanhisuanto

Työn nimi: Peruskoulun opettajien kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta sekä kiva koulu® -toimenpideohjelman käytöstä

Ohjaajat: Kaisa Koivisto, Pirkko Suua

Työn valmistumisaika: Syksy 2018

Sivumäärä: 71+3

Koulukiusaaminen on jokapäiväinen ongelma koulu yhteisöissä, mistä kärsivät paitsi oppilaat, myös opettajat. Tällä tutkimuksella haluttiin saada tietoa opettajien näkökulmasta kiusaamiseen puuttumisesta. Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan opettajien nykyisiä toimintatapoja kiusaamiseen puuttumisesta, ja haasteita siihen liittyen. Tämän tutkimuksen tuomasta tiedosta on hyötyä paitsi opettajille, myös muille koulu- ja kasvatusyhteisöissä eri ikäisten lasten ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Tutkimuksen tuomaa tietoa voitaneen hyödyntää myös muissa samantapaisissa yhteisöissä, esimerkiksi päiväkodeissa ja työpaikoilla, koska ilmiö on periaatteessa sama, vain kohderyhmän ikäjakauma eri. Pienen mausteen tutkimusraporttiin tuo tutkijan koulutuksen myötä saama psykiatrisen näkökulma, mikä antaa tietoa siitä, minkä vuoksi pikaisesta ja tarpeeksi voimakkaasta puuttumisesta on hyötyä kaikkien kiusaamiseen liittyvien osapuolten kannalta. Koulukiusaamisesta on paljon tutkittua tietoa, mutta siihen puuttumisesta opettajien näkökulmasta ei ole. Tästä johtuen tutkimuksessa ei käsitellä koulukiusaamista ilmiönä, kun vain mainitsemalla haastateltavien kuvaamia esiintymismuotoja esimerkinomaisesti tutkimustulosten alkukappaleessa.

Tutkimus tehtiin kvalitatiivisenä I. laadullisena tutkimuksena haastattelemalla erikseen neljää (4) peruskoulun opettajaa, joilla oli kokemusta myös KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käytöstä kiusaamiseen puuttumisesta. Haastattelu käytiin teemahaastatteluna, joka nauhoitettiin. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä analyysillä. Haastateltavat kokivat kiusaamisen tunnistamisen sekä kiusaamisen tietoon saamisen erittäin haastavana. Lisäksi haastateltavat kertoivat puuttumiseen liittyvistä ongelmista, ja kuinka kiusaaminen on muuttunut viimeisten vuosien aikana, mm. nettikiusaamisen (cyber bullying) tuomat monenlaiset koulun ulkopuoliset ongelmat vaikeuttavat asioiden selvittämistä jopa niin, että nykyisin koulupoliisit ovat mukana vaikeimmissa tapauksissa. Netti- ja somekiusaaminen rajattiin tästä tutkimuksesta pois sen monimuotoisuuden ja laajuuden takia.

Asiasanat: koulukiusaaminen, kouluväkivalta, KiVa Koulu, school bullying,

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Health and Social Care, public health nurse

Author: Eira Hanhisuanto

Name of thesis: Comprehensive school teachers' experiences on the interference of bullying and the usage of KiVa Koulu® -programme

Tutors: Kaisa Koivisto, Pirkko Suua

Thesis written: Autumn 2018

Page count: 71+3

School bullying is an everyday problem in school communities where both students and teachers alike suffer. The intention of this thesis was to get information about interference of bullying from the point of view of teachers. The thesis aims to describe teachers' current procedures in interfering with bullying and the challenges within. Information received from this thesis is not only useful for teachers but also for other professionals working with different aged children in various school and youth educational communities. Research results can also be utilised in other similar communities, for example in day care centres or work places, because the phenomenon is basically the same: only the age distribution differs. The author's previous education on psychiatry gives the thesis a little extra kick as it enables a psychiatric point of view. This lets us know why prompt and powerful enough measures against bullying are useful for all parties connected with the bullying. There is a lot of researched information concerning school bullying but not about the interference of bullying from the teachers' point of view. Because of this, this thesis does not discuss school bullying as a phenomenon; it only briefly gives examples about the different forms of bullying in the introduction of the research results, as described by the interviewees.

The theory of qualitative research was behind this research as it was done by interviewing four (4) comprehensive school teachers separately, who also had experiences about the KiVa Koulu® -programme when interfering with bullying. The interview was done as a focused interview and it was recorded. The material was analysed with qualitative content analysis. The interviewees felt that recognising bullying and bringing the bullying itself into the open were very challenging. Additionally, the interviewees told about the problems concerned with the interference of bullying and how bullying has developed during the last few years. For example cyber bullying brings many problems from outside the school and they make it harder to solve these problems, even so that nowadays the school police has to take part in the most difficult cases. Online and social media bullying was left out of this research due to its diversity and scope.

Glossary: school bullying, school violence, KiVa Koulu

Sisällys

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
1 JOHDANTO	6
2 KOULUKIUSAAMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN	9
2.1 Kiusaaminen käsitteenä	9
2.2 Koulukiusaamisen seuraukset	11
2.3 Koulukiusaamiseen puuttumien	12
2.4 Aiheeseen liittyviä tutkimuksia	15
2.5 KiVa Koulu® -toimenpideohjelma	15
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT	19
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	20
4.1 Metodologia.....	20
4.2 Tutkimukseen osallistuvien valinta.....	21
4.3 Haastattelu aineistonkeruun menetelmänä	21
4.4 Aineiston sisällönanalyysi	22
5 TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1 KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ	24
5.2 KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN JA SEN TOTEUTTAMINEN	29
5.3 KIVA KOULU® -TOIMENPIDEOHJELMAN TOTEUTTAMINEN.....	33
5.4 PUUTTUMISEN ONGELMAT	38
5.5 MUUTOKSET KIUSAAMISESSA	43
5.6 KEHITTÄMISIDEAT	46
5.7 THL KOULUTERVEYSKYSELY	49
6 POHDINTA	52
6.1 Tutkimustulosten vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen	52
6.1.1 Koulukiusaaminen ilmiönä	52
6.1.2 Koulukiusaamiseen puuttuminen ja sen toteuttaminen	52
6.1.3 KiVa Koulu® -toimenpideohjelma.....	53
6.1.4 Puuttumisen ongelmat	54
6.1.5 Koulukiusaamisen muuttuminen.....	58
6.1.6 Koulukiusaamiseen liittyviä kehittämissideoita.....	59
6.1.7 Koulukiusaamiseen liittyvä kouluterveyskysely	60
6.2 Tutkimuksen tekemiseen liittyvää pohdintaa ja omat oppimiskokemukset.....	61
6.3 Laadullisen tutkimuksen luotettavuus	63
6.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset	64
7 JATKOTUTKIMUSAIHEET	66
LÄHTEET	68

1 JOHDANTO

Kiusaamisen olemassaolon, sen mahdollisuudenkin myöntäminen koulun sisällä on jo osa puuttumista. Joissakin tapauksissa kiusaaminen voidaan kieltää tai puuttumista välttämällä sen vuoksi, että pelätään puuttua hankaliin tilanteisiin, ettei tiedetä miten pitäisi toimia (Hamarus 2012, 15-16). Professori Salmivallin tutkimuksissa on selvinnyt, että opettajat ovat tietoisia vain noin joka toisesta kiusaamistapauksesta, vaikka se on ollut systemaattista ja jatkuvaa (2010, 47). Nykyisin suositellaan puhuttavan: ”Meillä ei kiusaamista hyväksytä” tai ”Meillä kiusaamiseen puututaan”, ja puututaan myös (KiVa Anti-Bullying Program 2012c, viitattu 24.4.18). Hyvän yhteisön merkkejä ovat kiusaamisen olemassaolon myöntäminen, asioista puhuminen ja kiusaamiseen aktiivinen puuttuminen (Hamarus 2012, 19).

Suomalaistutkimuksessa on ilmennyt selkeä kuvio kiusaamisen määrässä peruskoulun kuluessa; ensimmäisen luokan jälkeen kiusaaminen vähenee noin neljänteen luokkaan saakka, minkä jälkeen kiusaaminen jälleen lisääntyy yläluokilla. (Salmivalli 2010, 17, 22, 30.) Tämä ilmenee myös haastattelumateriaalissa siten, että yläkoulussa KiVa Koulu® toimenpideohjelmalla joudutaan soveltamaan paremmin sen ikäisille toimivaksi.

”Meilläkin, jos nyt tätä KiVa Koulu sabluunaa miettii, niin meidän yläluokkien puolella harva tapaus istahtaa suoraan semmoiseen perinteeseen...”

Tästä tutkimuksesta on rajattu pois nettikiusaaminen (cyber bullying), koska se yksinkin jo riittäisi yhden tutkimuksen aiheeksi. Nettikiusaaminen tarkoittaa, että kiusaaja tai kiusaajat voivat aiheuttaa kiusatulle harmia muulloinkin kuin vain kouluympäristössä tai koulumatkalla. Nykyiset tietoliikenneyhteydet ovat kattavat ja melkein pä kaikilla lapsilla on käytössään älypuhelimet, joilla pääsevät internettiin levittämään materiaalia, mikä voidaan lukea kiusaamiseksi. Lisäksi netin kautta tehtävä kiusaaminen saavuttaa paljon suuremman julkisuuden, mikä lisää kiusatun nöyryytystä entisestään. Kiusattu ei välttämättä edes tiedä, mitä kaikkea hänestä tai hänen nimissään netissä julkaistaan. (Lämsä 2009, 65.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata opettajien (4) kokemuksia KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käytöstä koululla ja koulukiusaamiseen puuttumisesta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kokemuksellista ja käytännönläheistä tietoa ajankohtaiseen koulukiusaamisasiaan. Tavoitteena oli saada myös käsitystä siitä, millaisia haasteita koulukiusaamiseen puuttumisessa on opettajien kokemana. Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi tuottaa tietoa, miten kiusaamiseen puututaan kouluissa ja millaisia ongelmia puuttumiseen liittyy. Samalla saatiin tietoa kiusaamiseen puuttumisen kehittämisideoista. Näin he voivat välittää tietoa myös ja muille koulussa työskenteleville aikuisille ja etenkin koulujen päättävissä elimissä oleville henkilöille haasteista, joiden kanssa he painivat päivittäin koulun arjessa. Näin ehkä päättäjätkin saavat tietoa, jonka perusteella he edelleen voivat miettiä koulujen käytettävissä olevia resursseja kiusaamisen kitkemisen helpottamiseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi.

Tutkimuksen tarkoituksena on, että tutkija oppii tutkimukseen liittyvän prosessin ja raportoinnin hyviä tutkimustapoja käyttäen. Tutkija tulee työssään väistämättä kohtaamaan ihmisiä, joiden elämään koulukiusaaminen vaikuttaa edelleen. Tämän vuoksi tutkimuksessa näkyy myös psykiatrinen näkökulma, kuinka se vaikuttaa pitkäaikaisen kiusaamisen osapuolien käyttäytymiseen. Toiveena olisi, että koulutuksen ja tämän tutkimuksen tuoman tiedon avulla myös muut sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset osaisivat paremmin ymmärtää kiusaamisen aiheuttamia ongelmia ja auttaa kiusaajia ja kiusattuja heidän ongelmissaan.

Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla halutaan motivoida opettajia ja muita koulussa työskenteleviä aikuisia kehittämään ja tekemään edelleen aktiivisesti tätä tärkeää ennaltaehkäisevää työtä positiivisessa hengessä yhdessä työkalvereiden ja vanhempien kanssa. Näin he voivat välittää tietoa myös ja muille koulussa työskenteleville aikuisille ja etenkin koulujen päättävissä elimissä oleville henkilöille haasteista, joiden kanssa he painivat päivittäin koulun arjessa. Näin päättäjätkin saavat tietoa, jonka perusteella he edelleen voivat miettiä koulujen käytettävissä olevia resursseja kiusaamisen kitkemisen helpottamiseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi.

Tässä raportissa usein esiintyvä termi opettaja ja haastatteluesimerkeissä esiintyvä luokanohjaaja tarkoittavat samaa asiaa. Jokainen KiVa -liitteinen termi kuuluu osaksi KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaa, mitä koulut käyttävät osana heidän kiusaamiseen puuttumisen käytäntöjään. Raportissa ei voida käyttää KiVa Koulu® -toimenpideohjelman alkuperäisiä lähteitä, koska niitä ei ollut saatavilla. Kaikki siihen viittaava fakta on kerätty, ao. internet -sivuilta ja professori Kristiina Salmivallin kirjallisuudesta sekä tutkimuksista.

2 KOULUKIUSAAMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN

2.1 Kiusaaminen käsitteenä

Yleisesti kiusaamisesta puhuttaessa siihen liitetään normaalit lasten keskinäiset kisailut ja konfliktit, mitkä eivät varsinaisesti ole kiusaamista, ja näin ollen puuttumiseen tarvittavat keinotkin voivat olla erilaisia (Salmivalli 2010, 13). Myös kokemukset ja käsitys kiusaamisesta voi olla eri ihmisten välillä erilainen (Hamarus 2012, 21). Koulukiusaamisesta on useita, hieman toisistaan eroavia määritelmiä. Salmivallin (2010, 13, 151) ja Hamaruksen (2012, 22-23) määritelmien merkittävimpinä piirteinä on systemaattisuus ja kiusaajan/ kiusaajien henkinen ja/ tai fyysinen ylivoima suhteessa kiusattuun, ei niinkään kiusaamisen muoto tai kesto.

Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan henkilöön toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä – oikeastaan minkä tahansa harmin, haitan tai pahan mielen tarkoituksellista aiheuttamista. Toistuvuuden lisäksi kiusaamiselle on ominaista osapuolten epätasaväkisyys: kiusaaja on jollain lailla kiusattua vahvempi. Tämä epätasaväkisyys voi perustua ikään, fyysiseen voimaan, asemaan ryhmässä, tukijoukkoihin (kiusaajia on monta, kun taas kiusattu on yksin) tai johonkin muihin ominaisuuksiin tai resursseihin. Olennaista on, että kiusatulla on valtaa tai voimaa, jonka avulla hän saa yliotteen kiusatusta. Kiusaaminen on vallan tai voiman väärinkäyttöä. (Salmivalli 2010, 13; Hamarus 2012, 23.)

Repo (2013) sanoo kirjassaan, että jos koulussa puututaan herkästi kiusaamiseen, kiusaamista sivustaseuraavia (vahvistajia) on vähemmän. Mikäli koulun aikuisilla on yhteinen asenne kiusaamista vastaan, yhtenevät toimintatavat ja tavoite kiusaamiseen puuttumiseen, kaikki kiusaamisen rooleihin ja -ryhmään liittyvä dynamiikkakin pienenee (Repo 2013, 78). Kouluissa olevien aikuisten työntekijöiden keskinäinen ilmapiiri ja asenne, erityisesti rehtorin asenne, kiusaamiseen puuttumiseen on ratkaiseva (Salmivalli 2010, 65).

Kiusattu joutuu kärsimään useimmiten vuosikausia kestävästä nöyryyttämisestä sekä syrjimisestä mikä on erittäin vahingollista etenkin, kun tilanteelle on

tyypillistä sen jatkuva pahentuminen (Hamarus 2008, 59; Salmivalli 2010, 25). Usein koulun aikuiset havahtuvat puuttumaan tilanteeseen vasta sitten kun uhrilla on palanut jo niin pinna loppuun, että hän sortuu väkivaltaiseen käyttäytymiseen, jopa pahoinpitelyyn päästäkseen irti kiusaamisen kierteestä. Tällöin aikuisille tulee näkyville vain ns. jäävuoren huippu kiusaamisen koko kuvasta. Läheltä piti tilanteita ovat Soisalon mukaan epäonnistuneet pahoinpitelyt (2012, 59), jolloin kiusaaminen on jo yleensä kestänyt pidempään ja eskaloitunut niin pahaksi, etteivät verbaalinen väkivalta ja häirintä enää riitä kiusaajalle ja hermonsa menettäneelle uhrille.

Kiusaaminen on väkivaltaa

Kiusaamisen tahallisuus ja toistuvuus kertoo vihamielisen teon tai käyttäytymisen tarkoituksesta vahingoittaa kiusattua aiheuttamalla tälle monenlaista harmia ja pahaa mieltä (Salmivalli 2010, 13). Kiusaaminen traumatisoi, jättää raskaat jälkensä osallisille ehkä koko loppuelämäksi, myös kiusaajalle. Olweus (1992, 14-15) käyttää tästä ilmaisua negatiivinen -aggressiivinen teko. Se täyttää myös väkivallan määritelmän. Väkivaltaa on monenlaista ja -asteista; esim. fyysistä pahoinpitelyä, häirintää, psykologista väkivaltaa, uhkailua, jne. (Cacciatore 2007, 47; Soisalo 2012, 58-59.) Kiusaaminen luo olemassaolollaan paljon tuskaa lapsille, nuorille ja heidän läheisilleen, myös kiusaamiseen osallistuneille. Uhri voi oireilla monilla erilaisilla tavoilla, joiden vuoksi koulunkäynti kärsii; esim. fyysisillä oireilla, joita voi olla erilaiset vatsan toiminta- tai kipuoireet, ja psyykkisillä oireilla, mitkä voi esiintyä mm. erilaisina pelkotiloina, eristäytymisinä ja uniongelmoina. Vakavimmillaan kiusaaminen voi johtaa jopa masentuneisuuteen, itsetuhoisuuteen ja esim. anoreksian tai bulimian kehittymiseen (Hamarus 2012, 32). Hetkittäinen huono käyttäytyminen toistuessaan muuttuu nopeasti tavaksi sekä leviää yhteisössä yleiseksi käyttäytymisen muodoksi (Hamarus 2008, 60; 2010, 65), ja on riski lapsen ja nuoren myöhemmälle kehitykselle (Salmivalli 2010, 31). Pitkäaikainen kiusaaminen voi vaarantaa jopa uhrin oman identiteetin kehittymisen, tällöin puhutaan toiseudesta (Hamarus 2008, 60). Oppilaat eivät välttämättä edes tiedä, että henkinen kiusaaminenkin on väkivaltaa (Cacciatore 2007, 132). Uhria voidaan uhkailla lisäongelmilla, mikäli hän kertoo kiusaamisesta kenellekään.

Uhri voi kieltää myös kavereita ja vanhempiaan viemästä asiaa koulun tietoon, ettei kiusaajat saisi tietää hänen kertoneen asiasta.

2.2 Koulukiusaamisen seuraukset

Aivotutkimuksissa on osoitettu, että kiusaaminen jättää samankaltaisen jäljen aivoihimme kuin esimerkiksi jalan murtuma (Hamarus 2010, 53; Soisalo 2012, 133). Traumatisoituneita lapsia kuvataan usein adjektiivilla hyperaktiivinen, koska heillä on vaikea säädellä käytöstään ja rauhoittaa itsensä, siksi monella heistä onkin ADHD-diagnoosi (Soisalo 2012,106). Pitkittynyt stressaava tilanne vaikuttaa myös luottamuksen syntyyn muita ihmisiä kohtaan, vuorovaikutuksen kehittämiseen sekä se on yhteydessä koulumenestykseen (Soisalo 2012, 106; Ollila 2015). Tiedetään myös, että vakavalta traumatisoitumiselta suojaavia tekijöitä on useita: mm. jos kiusatulla on edes joku ystävä tai ikäisensä ryhmä missä tulee hyväksytyksi, ja jos hän saa tukea ja turvaa kotoaan. (Salmivalli 2010, 30).

Jos kiusaamiseen ei puututa tai puututaan liian lempeästi, todennäköisesti kiusaajat jatkavat aggressiivista ja toisia nöyryyttävää käytöstä ja oppivat vääränlaisen mallin toimia muiden kanssa. Tällöin kiusaamiseen osallistujille ehtii muodostua omat roolit ja normaalitilanteeseen on vaikeampaa palata (Salmivalli 2010, 30; Hamarus, 2012, 24). Mitä kauemmin huonoa käytöstä saa jatkaa ilman, että siihen tarpeeksi voimakkaasti puututaan, sen vaikeammaksi sen kitkeminen muuttuu (Repo 2013, 20).

Kiusaamisen aiheuttamat toimenpiteet lisäävät ja vaikeuttavat myös opettajien työtä ja aiheuttavat heille ylimääräistä stressiä. Oppilaiden pahoinvointi ja tyytymättömyys heijastuvat myös opettajien vointiin, mikä on yhteydessä opettajien sairauspoissaoloihin (Ervasti 2012). Pääkaupunkiseudulla joka kolmas opettaja päättää vaihtaa alaa muutaman työvuoden jälkeen työn kuormittavuuden takia (Keltikangas-Järvinen & Mullola 2014, 117).

2.3 Koulukiusaamiseen puuttumien

Olweus (1992, 66) kehoittaa puuttumaan tilanteisiin mieluummin herkästi, kun jättää puuttumatta, koska silloin oppilaille välittyy tieto, ettei sellaista käyttäytymistä hyväksytä. Kiusaaminen alkaa testaamisella, miten uhri reagoi esim. ilkeään puhutteluun tai leikin varjolla tehtyyn tönäisyyteen. Tällä tavalla kiusaaja saa tietoa myös siitä, miten läsnäolevat, toiset oppilaat reagoivat tilanteeseen. Jos em. tilanne menee testaajan kannalta otollisesti, esim. joku naurahtaa tai uhri jotenkin mokaa muiden mielestä, niin siten kiusaaja saa ikään kuin palkkion ja syyn jatkaa. (Saloviita 2009,132.) Puuttumalla heti mahdollisimman tiukasti kiusaamiseen lapsille ja nuorille annetaan selkeä viesti siitä, että jokainen on vastuussa tekemisistään ja jokaista ihmistä tulee kunnioittaa, pitipä hänestä tai ei. (Cacciatore 2007, 132; Salmivalli 2010, 32- 33; Hamarus 2012, 24.)

Opettaja avainasemassa

Kodin ja koulun välillä on usein erimielisyyksiä siitä, kenen pitää puuttua koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen. Kiusaamistilanteisiin puuttuminen kuuluu opettajien velvollisuuksiin, eikä kyse ole ilkeämielisyydestä kiusaajia kohtaan, vaan opettajan on taattava kaikille otollinen kasvu ja kehitysympäristö (Hamarus 2010, 67). Opettajat ovat avainasemassa kiusaamisen vähentämisessä, koska tuntevat hyvin oppilaansa ja näkevät siellä heidän tapansa toimia toisten lasten kanssa (ryhmämekanismi). Prof. psykologi Liisa Keltikangas-Järvinen & Mullola käsittelee kirjassaan ”Maailman paras koulu?” (2014) mm. opettajan persoonallisuutta ja temperamenttia. Hänen mukaan opettaja ei oppituntien aikana opeta persoonallisuudellaan vaan ammattitaidolla (146). Silloin kun opettaja on henkilökohtaisesti tekemisissä eri oppilaiden kanssa tunnilla sekä erilaisissa tilanteissa, niin hänen persoonallisuutensa sekä temperamenttinsa tulee huomaamattaan käyttöönsä. Oppilaan temperamentti vaikuttaa puolestaan siihen millainen vuorovaikutus hänen ja opettajan välillä on. Tästä syystä opettajat pitävät eri oppilaista enemmän kuin toisista, ja tämä on ihan luonnollista (Keltikangas—Järvinen & Mullola, 2014, 112).

Jo 1970-luvulla kiusaamista tutkinut norjalainen Dan Olweus on huomannut, että opettajien asenne kiusaamiseen ja käyttäytyminen kiusaamista kohdatessaan on merkityksellistä, kuinka paljon kiusaamista esiintyy siinä koulussa ja luokassa (1992, 30; Salmivalli 2010, 47; Repo, 2013, 82). Lähtökohtaisesti aina aikuisen johdolla tehtävää selvittelyä ja reagointia tarvitaan, kun lapsi tai nuori tuntee tulleensa kiusatuksi tai vertaistensa toimesta kaltoin kohdelluksi (Repo 2013, 207).

Koulun suunnitelma kiusaamiseen puuttumisesta

Jokaisessa koulussa pitää olla suunnitelma kiusaamiseen puuttumisesta. Kouluilla on velvollisuus suunnitella, järjestää ja valvoa turvallisen kouluympäristön toteutuminen ja valvominen. Tämän vuoksi kaikilla kouluilla pitää olla tehtynä tarkka, portaittaisesti etenevä suunnitelma, miten kiusaamiseen johdonmukaisesti puututaan, kun se huomataan ja miten se viimekädessä saadaan loppumaan (Hamarus 2010, 60). Suunnitelman myötä opettajat saavat tukea muulta henkilökunnalta, ja samalla asenne kiusaamisen vähentämiseksi kasvaa. Toisin sanoen asenteen ja suunnitelman johdosta puuttumiskäytäntöjen pitäisi olla yhdenmukaisia, mukaan lukien kaikki koulun aikuiset rehtorista siivoojaan. (Olweus, 1992, 72; Cacciatore 2007,58; Salmivalli 2010, 47.)

Erilaisia puuttumismalleja ja -metodeja

Kiusaamista tapahtuu kaikissa kouluissa ympäri maailman. Ensimmäisiä pohjoismaalaisia koulukiusaamisen tutkimuksia tehnyt Dan Olweus on tutkinut Norjan ja Ruotsin kouluissa kiusaamista jo 1980 -luvulla (Olweus 1992). Jo vuosikymmeniä jatkunut pohdinta ja tutkimukset siitä, miten kiusaamista saataisiin vähenemään, on tuottanut muutamia erilaisia puuttumiskeinoja, joista yhtenä esimerkkinä mainittakoon KT FM Päivi Hamaruksen väitöstutkimuksen pohjalta kehitetty Vaakamalli (Hamarus 2010, 91, 118). Vaikka asiasta on puhuttu ja sitä on tutkittu, sitä ei ole kuitenkaan onnistuttu oleellisesti vähentämään (Salmivalli 2010, 22). On ongelmallista kehittää kaikille sopivaa puuttumismenetelmää, koska jokainen kiusaamistapaus on erilainen; siihen johtavat syyt, sen osalliset ja se, että kaikki kokevat tilanteet eri tavalla. Sen lisäksi opettajien erilaiset näkemykset ja

kokemukset, resurssit ja halu puuttua hankaloittavat yhden mallin mukaista puuttumista. (Cacciatore 2007, 47; Salmivalli 2010, 36.)

Vertaissovittelua on mietitty myös yhtenä hyvänä mallina. Salmivallin mukaan se soveltuu yksittäisten konfliktien läpikäymiseen, muttei systemaattisen ja pitkään jatkuneen kiusaamisen käsittelyyn. Tämän hän perustelee sillä, että kiusaamiseen puuttuminen on aikuisillekin haastavaa, niin olisi kohtuutonta olettaa, että lapset ja nuoret siitä selviäisivät. Toisaalta systemaattisessa kiusaamisessa on aina kyse epätasa-arvoisesta valta-asetelmasta, jossa toinen alistaa tahallisesti toista, jolloin kiusaajalle ja hänen tukijoilleen täytyy tehdä selväksi, ettei sitä hyväksytä. Samalla he sekä kiusattu kokevat, että aikuiset joutuvat ottamaan vastuun siitä, miten koulussa toimitaan. (Salmivalli 2010, 88.) Cacciatorenkin mielestä on aikuisten tehtävä hoitaa koulussa tapahtuva kiusaaminen ja saada samalla tukea, neuvoja sekä mallia aggressioiden rakentavaan hallintaan (2007, 191).

Laki velvoittaa puuttumaan

Suomessa perusopetuslaki luku 7, 29 § määrää, että kaikilla oppilailta on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, sen lisäksi on mm. lastensuojelulaki, joka velvoittaa vanhempia vastaamaan lapsistaan ja ohjaa kasvatustyötä, mikäli vanhemmat ovat siihen kykenemättömiä. (Perusopetuslaki, 21.8.1998/628, viitattu 29.5.2018; Hamarus 2010, 67, 86-87). Toisaalta perusopetuslain 7 luvussa, pykälässä 35§ laki velvoittaa myös oppilasta tekemään tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytymään asiallisesti.

Lähtökohtaisesti koulun tehtävänä on taata turvallinen oppimisympäristö, ja täyttää opetussuunnitelmien antamat tavoitteet lasten - nuorten sivistämiseksi, ja siinä sivussa tukea kodin tekemää kasvatustyötä. Suomessa on useita lakeja ja säädöksiä, mm. lastensuojelulaki ja perusopetuslaki, joiden tarkoituksena on ohjata heidän kanssaan toimivia ihmisiä tukemaan lapsen, nuoren kasvua ja kehitystä turvallisissa oloissa (Hamarus 2010, 86-87).

2.4 Aiheeseen liittyviä tutkimuksia

Lähtökohtana tutkimusaiheelle oli Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), valtakunnallisen kouluterveyskyselyn tulos vuodelta 2013. Tarkemmin vielä em. tutkimuksen kysymys nro 18: ”Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän lukukauden aikana, onko tilanteeseen puututtu koulun aikuisten toimesta?”. Tutkimuksen mukaan oppilaista yli 75 % oli kokenut, ettei koulun aikuiset olleet puuttuneet kiusaamiseen (taulukko 1). Seuraavaan, vuonna 2015 tehtyyn kyselyyn, luku on laskenut noin 71 %:iin (THL 2016a). Viimevuosien THL:n kouluterveyskyselyiden perusteella voidaan huomata, että 2000-luvulla koulukiusaaminen ei ole oleellisesti vähentynyt (taulukko 1). THL:n kouluterveyskyselyn tarkoituksena on kerätä vertailukelpoista tietoa nuorten elinoloista, terveydestä, terveystottumuksista sekä kouluoloista. Kysely järjestetään joka toinen vuosi peruskoulujen 8. ja 9. luokkien, lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Tulosten perustella suunnitellaan ja muokataan nuorten hyvinvointia edistävää työtä kouluissa ja kunnissa (THL 2016b, viitattu 18.1.2016). Näiden kyselyiden perusteella tiedetään, että oppilaiden kasvaessa kiusaaminen vähenee koska sitä esiintyy vähemmän peruskoulun jälkeisissä oppilaitoksissa (Salmivalli 2010, 22).

2.5 KiVa Koulu® -toimenpideohjelma

Toimenpideohjelman synty

KiVa Koulu® -lyhenne tulee sanoista kiusaamisen vastainen koulu. KiVa Koulu® toimenpideohjelma on kehitetty Turun yliopiston psykologian laitoksen ja kasvatustieteellisen tiedekunnan yhteistyönä Professori Christina Salmivallin tutkimusten perusteella (KiVa Anti-Bullying Program 2012a, viitattu 18.1.2016). KiVa Koulu® – toimenpideohjelman tarkoitus on tukea kouluja kiusaamisen vastaisessa työssä antamalla heille erilaisia työkaluja aiheen käsittelemiseksi eri-ikäisten oppilaiden kanssa. Suomessa tämä toimenpideohjelma otettiin käyttöön vuonna 2006.

KiVa Koulu®:ksi rekisteröityminen ja -materiaalit

KiVa Koulu® on rekisteröity tavaramerkki, jonka materiaalia saa vain liittymällä KiVa Koulu® – hankkeeseen tai ostamalla materiaalia nettikaupasta. Vuoteen 2011 saakka opetus- ja kulttuuriministeriö rahoitti mallin jakamista kouluille ilmaiseksi. Nykyisin maksullisen rekisteröitymisen jälkeen koulu saa materiaalipaketin sekä tunnukset KiVa Koulun® nettisivuille. Materiaaleissa on erilaisia osioita, mm. nettipelejä, jotka kohdentuvat ja painottuvat eri-ikäisten lasten kohdalla hieman eri asioihin. Opettajille on laadittu oppaita eri-ikäisten oppilaiden KiVa -tunteja varten. Tuntien tarkoituksena on käydä läpi eri KiVa -teemoja suunnitellussa järjestyksessä (Hesselgren 2014, Viitattu 1.10.2014). Materiaalien tarkoituksena on varmistaa opettajia käymään tärkeitä asioita läpi ja puhua kiusaamisilmiöstä sen oikeilla nimillä (Salmivalli 2010, 144). Kiva -tunteja pitäessään opettajat ajattelevat usein niiden toimivan kiusaamista ehkäisevässä mielessä, mutta sen lisäksi he voivat samalla käsitellä tietämättään luokan sisällä jo ehkä olevaa kiusaamisongelmaa (Salmivalli 2010, 53).

Kevääseen 2014 mennessä n. 90 % Suomen peruskouluista oli rekisteröitynyt KiVa Kouluksi®. Suurin osa on edelleen KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käyttäjiä, vaikkakin kaikkien toimenpidemallien käyttöön näyttää liittyvän monenlaisia ongelmia; mm. käytön monimutkaisuus, kouluttamattomuus, asenteet. Tästä on julkaistu tutkimus vuonna 2014 (Sainio 2014, viitattu 10.1.2016).

Vaikuttamismekanismit

KiVa Koulu® -toimenpideohjelma pyrkii vaikuttamaan kiusaamiseen ryhmädynamiikan kautta. Tarkoituksena on jakaa tietoa lapsille /nuorille, jotta ns. seuraajat tai hiljaiset tukijat ymmärtäisivät kiusaajan tekevän väärin eivätkä silloin naureskelisi tai muulla tavalla kannustaisi häntä jatkamaan. Tällöin kiusaaja ei ainakaan saisi ns. palkkiota teostaan (Salmivalli 2010, 109). Roolijaot kiusaajan ja kiusatun osalta on yleensä aika selvät, toinen nöyryyttää tai alistaa toista osapuolta. Useasti kiusaajia on kuitenkin käytännössä useampi, koska hänellä on myös seuraajia, jotka eivät välttämättä itse osallistu varsinaiseen kiusaamiseen, vaan ovat

ikään kuin henkisenä tukena, tai eivät ainakaan uskalla puuttua tilanteeseen (Salmivalli 2009, 134; Salmivalli 2010, 13, 25-26).

KiVa Koulu® -toimenpideohjelma koostuu neljästä eri osa-alueesta: 1 Motivointi puuttumiseen; kiusaaminen ei ole harmitonta leikkiä ja sitä esiintyy jokaisessa koulussa koulun koosta tai paikkakunnan koosta riippumatta. 2 Mallin kehittäminen; tiedonhankinta, keskustelut periaatteista, tehtävät, sopimukset. 3 Mallin käyttöönotto; sitoutuminen toteutukseen. 4 Mallin arvioiminen: oppilaskyselyt, jatkokehittäminen tarpeen mukaan (Salmivalli 2010, 64-65).

KiVa Koulu® -toimenpideohjelman vaikutustavat jaetaan kahteen eri ryhmään: Yleiset toimenpiteet ja kohdennetut toimenpiteet. Yleiset toimenpiteet tarkoittavat jo ennaltaehkäisevässä mielessä ryhmään vaikuttamista ja empatian herättämistä tiedon avulla, jotta asenteet voimistuisivat kiusaamista vastaan ja tarvittaessa ryhmäpaine saisi aikaan kiusaamisen vähenemisen koska sitä ei hyväksytä. Tai sitten kiusaamista todistaessaan ryhmän jäsenet uskaltaisivat puuttua tilanteisiin tai tulla kertomaan asiasta aikuiselle (Salmivalli 2010, 147). Seuraavaksi esimerkki haastattelumateriaalista, miten opettaja kuvaili KiVa -tuntien sisältöä:

”... ylipäätään puhutaan, miten toisten kanssa ollaan, ja miten toisista huolehditaan. Ehkä enemmänkin siinä painotettu toisten vastuuseen, että kun ne näkevät kiusaamista tai epäilee kiusaamista, niin ne tulee sanomaan.”

Kohdennetut toimenpiteet ovat kiusaamiseen pikaista reagointia ja puuttumista. Materiaaleissa on yksityiskohtaiset ohjeet, miten opettaja voi lähteä asiaa käsittelemään joko uhrin tai kiusaajan (-jien) kanssa (Salmivalli 2010, 150). Ote haastattelumateriaalista:

”Meillä on aina kaksi opettajaa kiva tiimistä, pyritään siihen alku keskusteluun; ensin kysellään kiusatulta, ja sitten kysellään kiusaajilta erikseen kaikilta ja sitten kaikilta yhdessä, ja sitten tehdään tietyt sopimukset, että miten toimitaan tästä eteenpäin, ja sitten sovitaan, että seurataan sitä tilannetta.”

On selvää, että koulun arjessa tulee konflikteja, mitkä vaativat aikuisen puuttumista, mutta silloin on järkevää, että tilanteen todistanut opettaja selvittää sen pikaisesti eikä sitä tarvitse viedä KiVa-tiimin käsiteltäväksi. Tiimi ottaa käsittelyyn

vain selvät pitkäkestoiset kiusaamistapaukset, ja näitä varten KiVa-materiaaleissa on olemassa seulonta -lomake. (Salmivalli 2010, 150.)

Tekijänoikeuksien vuoksi tähän opinnäytetyöhön ei ollut mahdollista saada enempää tietoa kuin mitä KiVa Koulu® – nettisivuilta oli ilmaiseksi saatavilla (KiVa Anti-Bullying Program 2012b, viitattu 18.1.2016).

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TEHTÄVÄT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata opettajien (4) kokemuksia KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käytöstä koululla ja koulukiusaamiseen puuttumisesta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa kokemuksellista ja käytännönläheistä tietoa ajankohtaiseen koulukiusaamisasiaan. Tavoitteena oli saada myös käsitystä siitä, millaisia haasteita koulukiusaamiseen puuttumisessa on opettajien kokemana. Tutkimuksen tavoitteena on lisäksi tuottaa tietoa, miten kiusaamiseen puututaan kouluissa ja millaisia ongelmia puuttumiseen liittyy. Samalla saatiin tietoa kiusaamiseen puuttumisen kehittämisideoista.

Tutkimuksessa tuotetun tiedon avulla halutaan motivoida opettajia ja muita kouluissa työskenteleviä aikuisia kehittämään ja tekemään edelleen aktiivisesti tätä tärkeää ennaltaehkäisevää työtä positiivisessa hengessä yhdessä työkavereiden, ja vanhempien kanssa, jotta välttyttäisiin tulevaisuudessa niiltä ongelmilta mitä pitkittynyt koulukiusaaminen aiheuttaa traumatisoimalla siihen osallisia koululaisia. Näin he voivat välittää tietoa myös ja muille koulussa työskenteleville aikuisille ja etenkin koulujen päättävissä elimissä oleville henkilöille haasteista, joiden kanssa he painivat päivittäin koulun arjessa. Näin ehkä päättäjätkin saavat tietoa, jonka perusteella he edelleen voivat miettiä koulujen käytettävissä olevia resursseja kiusaamisen kitkemisen helpottamiseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi.

Tutkimustehtävät

1. Millaisia kokemuksia opettajilla on kiusaamisesta ilmiönä?
2. Millaisia kokemuksia opettajilla on koulukiusaamiseen puuttumisesta?
3. Miten opettajat toteuttavat kiusaamisen vastaista toimintaa omassa kouluuyhteisössään? Esim. KiVa Koulu® toimenpideohjelman käyttö.
4. Millaisia kehittämisideoita opettajilla on koulukiusaamisen vähentämiseksi?
5. Miten opettajat ovat kokeneet Kouluterveyskyselyn tuloksen, jossa kuvataan, että koulun aikuiset eivät puutu kiusaamiseen, vaikka ovat tietoisia siitä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Kuvailevalla tutkimustavalla (kvalitatiivisella) ja yksilöhaastattelulla saatiin kerättyä haastateltavilta henkilökohtaista kokemusta kuvaavaa materiaalia tutkimuksen pohjaksi, esimerkiksi kiusaamiseen puuttumiseen liittyvistä ongelmista. Aineisto kerättiin yksilöllisellä teemahaastattelulla neljältä (4) peruskoulun opettajalta, joilla oli kokemusta KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käytöstä. Aineisto nauhoitettiin ja kirjoitettiin sähköiseen muotoon haastattelua seuraavana päivänä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä analysointimenetelmää käyttäen, ensin tiivistämällä aiheeseen liittyvät kommentit ja sen jälkeen yhdistelemällä niitä yhteiseen luokkaan /ryhmään. Tämän jälkeen tutkimuksesta aloitettiin raportin kirjoittaminen.

4.1 Metodologia

Metodologia tarkoittaa tutkimuksen lähestymistapaa laajemmassa merkityksessä. Metodilla tarkoitetaan sitä, miten tutkimustietoa kerätään ja analysoidaan. Suomessa on käytetty paljon kvalitatiivista I. laadullista tutkimusta mm. hoitotieteellisissä tutkimuksissa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 53, 71). Tähän tutkimukseen valittiin laadullinen-, I. kvalitatiivinen metodi, jotta saataisiin kerättyä opettajien kokemuksia, ajatuksia ja tuntemuksia sekä perusteluja kiusaamiseen puuttumisesta. Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan metodia, jolla saadaan kokonaisvaltaista (holistista) tietoa haastateltavien omista kokemuksista tutkittaviin ilmiöihin sekä tulkintoja ja perusteluja miksi he kokevat niin. Kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä on useita erityyppisiä, jotka soveltuvat kukin omanlaiseensa tiedon keruuseen ja analysointiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 8.2.2016.) Analyysivaiheessa aineistosta saatua tietoa verrataan aiempaan teoretietoon (induktiivinen). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa eri vaiheet yleensä limittyvät toisiinsa vrt. kvantitatiiviseen, tutkimukseen, jonka prosessi etenee selkeästi vaiheesta toiseen (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 18- 19, 85).

4.2 Tutkimukseen osallistuvien valinta

Tutkimukseen tarvittavia tiedonantajia nimitetään kvalitatiivisessa tutkimuksessa informanteiksi (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 101). Tutkimukseen osallistujiksi pyydettiin koulun opettajia, joiden yhteystiedot saatiin tutkimuksen kohteena olevien koulujen rehtoreiden kautta. Tutkimukseen haettiin lupa rehtorilta OAMK:n yhteistyölupalomakkeella. Tutkimuksen tekijä otti yhteyttä tutkimukseen osallistuviin opettajiin sähköpostin kautta ja sopi heille sopivan haastatteluajan ja -paikan. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja osallistumisen saattoi keskeyttää ilmoittamalla siitä kirjallisesti tutkijalle sähköpostitse, puhelimitse soittamalla tai tekstiviestillä. Kukaan ei perunut osallistumistaan. Haastattelut saivat etukäteen rehtorilta tutkijan laatiman saatekirjeen, jossa on mukana suostumusosio, jonka allekirjoittamalla he lupautuivat tutkimukseen informanteiksi. (liite 2). Saatekirjeessä oli liitteenä myös alustava teemarunko, johon tutustumalla informantit saattoivat valmistautua etukäteen haastattelussa käsiteltäviin asioihin.

4.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Laadullisen tutkimuksen aineistojenkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelu ja dokumentit tai muut kuvalliset tai kirjalliset aineistot. Haastattelussa saadaan tutkimukseen osallistuvan kokemuksia kuvaavaa tietoa. Haastattelu voi yksilö- tai ryhmähaastattelu sekä avoin tai teemahaastattelu. Tähän tutkimukseen valittiin teemahaastattelu. Teemahaastattelussa tutkimukseen osallistuvilla on yleensä etukäteen tiedossa sisältö, mistä asioista tutkimuksen tekijä on kiinnostunut ja haastatteluun osallistuvat voivat valmistautua etukäteen haastattelutilanteeseen. Näin saadaan esille haastateltavan omat tulkinnat ja merkitykset sekä tutkija voi vielä tarvittaessa tarkentaa asiaa tai tehdä jatkokysymyksiä. Teemahaastattelulla voidaan ohjata keskustelua pysymään aiheessa verrattuna avoimeen haastatteluun, joka on enemmän keskustelun kaltainen tapahtuma. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 125- 126.) Teemarungon yhtenä tarkoituksena on ohjata keskustelua tutkimuksen kannalta tärkeisiin asioihin, jolloin yhden haastattelun tuottama materiaali pysyy kohtuullisena. (Hirsjärvi ym 2009, 208; Alasuutari 2014, 51; KAMK 2016a, viitattu 9.2.2016.) Tutkija piti tärkeänä, että

haastattelussa käytettiin juuri professori Salmivallin kehittämää määritelmää koukukiusaamisesta, jotta haastatteluissa käsiteltäisiin asiaa juuri siinä merkityksessä, mikä on myös KiVa Koulu® toimenpideohjelmassa.

Haastattelut suoritettiin kahtena päivänä viikon sisällä. Kaikki haastateltavat toivoivat, että ne tehtäisiin heidän työpaikalla, joko hänen työhuoneessaan, luoksaan tai jossain muussa rauhallisessa tilassa. Yhdessä haastattelussa tilaa jouduttiin vaihtamaan kesken haastattelun välitunnin aiheuttaman hälyn takia. Haastattelut nauhoitettiin OAMK:n lainaamalla nauhurilla, sekä varmistusnauhoitus tutkijan omalla puhelimella. Kaikki nauhoitukset onnistuivat ongelmitta. Haastattelun kuluessa keskustelemalla ja lisäkysymyksillä tutkija tarkensi epäselviä asioita ja teki omia muistiinpanoja (reflektiiviset merkinnät) tarkentaakseen haastateltavien ajattelua ja tunnelmia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 49). Haastatteluihin varattiin aikaa noin kaksi (2) tuntia, mutta vain yhdessä haastattelussa se käytettiin kokonaan.

Haastattelujen jälkeen tutkija tallensi haastattelut kotona olevalle tietokoneelle kirjalliseen muotoon (litterointi). Kaksi (2) samana ja toiset kaksi seuraavana päivänä. Asetuksina olivat normaalit reunukset, 1.5 riviväli, fonttina Times New Roman. Litteroitua materiaalia kertyi 39 sivua. Tämän jälkeen tutkija alkoi useita kertoja lukemalla sisäistää haastattelumateriaalia muistiinsa, jotta se alkaisi jäsentyä analysoitavaan muotoon.

4.4 Aineiston sisällönanalyysi

Sisällönanalyysillä tarkoitetaan aineiston tutkimista siten, että etsitään tutkimuskysymysten mukaisia, aineistoissa esiintyviä yhtäläisyyksiä mitkä kootaan samojen isompien asiakokonaisuuksien yhteyteen, joista muodostuu pääluokkia. Analyysi menetelmiä on erilaisia, mutta tässä tutkimuksessa keskityttiin aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin. Prosessi oli siis induktiivinen (aineistolähtöinen) eli lähestyttiin aihetta yksittäisistä asioista (kuvatuista ajatuksista) laajeten yleisempään ilmiöön, joita verrattiin jo olemassa olevaan teoretietoon. (Hirsjärvi

ym. 2009, 266; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 164-167; KAMK 2016b, viitattu 9.2.2016.)

Aineiston pelkistäminen (reduointi) aloitettiin keräämällä teemoittain haastatte-
luissa esiintyviä kommentteja taulukkoon. Tällä varmistettiin asiayhteyden pysy-
minen teeman sisällä, koska aineistossa esiintyi samankaltaisia kommentteja
eri yhteyksissä, esimerkiksi KiVa Koulu® -toimenpideohjelmasta puhuttaessa.
Kun nämä oli taulukoitu, kommentteista etsittiin yhtäläisyyksiä, mitkä voisivat
muodostaa yhtenäisen luokan. Väreillä koodattuja kommentteja verrattiin keske-
nään, ja näistä koottiin yhteisiä luokkia, joita yhdisteltiin edelleen. Tätä kutsu-
taan sisällön analyysiksi (content analysis), joka tuo esiin yhtäläisyyksiä aineis-
tojen välillä (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 67).

Esimerkkinä teema puuttuminen. Siinä ilmeni paljon yhteneväisiä kommentteja,
joista muodostui luokka puuttumisen ongelmat. Näitä kommentteja kertyi niin
paljon, että tutkija päätti muodostaa tästä yhden lisäteeman. Tässä luokassa il-
meni edelleen yhteneväisiä kommentteja, esimerkiksi haastavat oppilaat. Sa-
moin kiusaamisen ilmiö -teemasta nousi paljon kommentteja, joista muodostet-
tiin toinen lisäteema muutokset.

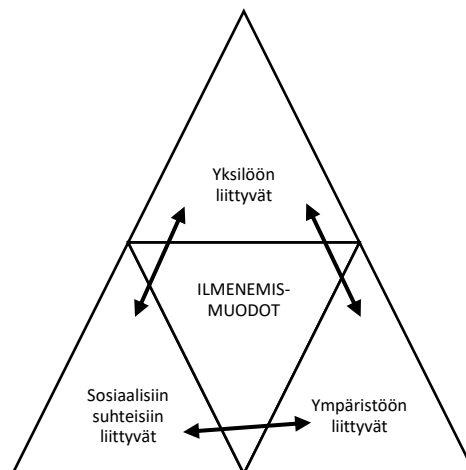
Analyysissä muodostui 7 pääluokkaa; koulukiusaaminen ilmiönä, kiusaamiseen
puuttuminen ja sen toteutus, KiVa Koulu® -toimenpideohjelma, puuttumisen on-
gelmat, muutokset kiusaamisessa, kehittämisideat ja THL:n kouluterveyskysely.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Aineiston analyysin perusteella koulukiusaaminen muodostui seitsemän (7) pääluokkaa, jotka olivat: koulukiusaaminen ilmiönä, koulukiusaamiseen puuttuminen ja sen toteuttaminen, KiVa Koulu® -toimenpideohjelma, kiusaamisen muuttuminen, kehittämisideat ja THL:n kouluterveyskysely.

5.1 KOULUKIUSAAMINEN ILMIÖNÄ

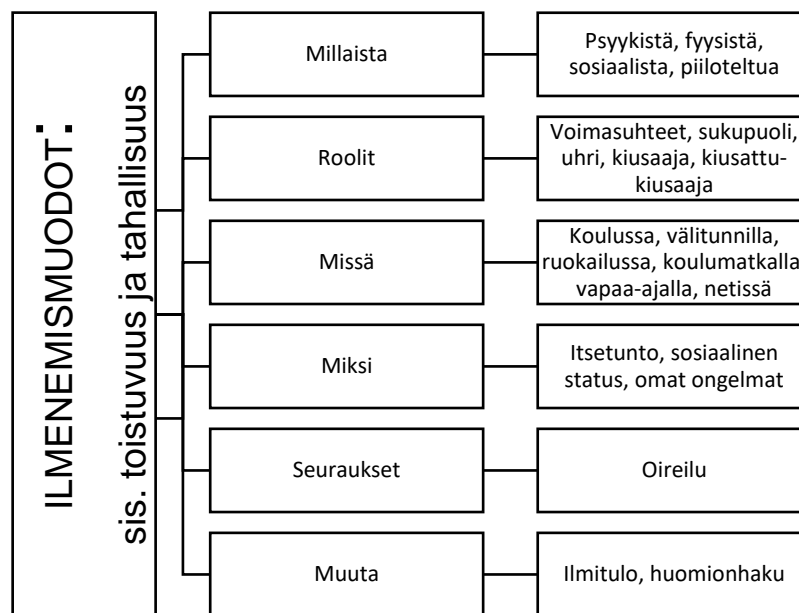
Tutkimustuloksista ilmenee, että koulukiusaamiseen ilmiönä liittyy koulun- ja vapaa-ajanympäristöissä-, sosiaalisissa suhteissa sekä yksilössä vaikuttavat ulottuvuudet. Kaikki haastattelussa esiin tulleet ilmenemismuodot sisältyvät johonkin tai useampaan ulottuvuuteen, mm. motiivin, kiusaamispaikan ja/tai seurausten muodossa. Kuvio 1. Esimerkiksi toistuva ryhmän ulkopuolelle jättäminen (motiivi sosiaaliset suhteet), mitä nykyisin tapahtuu kouluympäristön lisäksi netissä ja muuten vapaa-ajalla (ympäristö), vaikuttaa uhriin eristävästi sekä alistaa uhria (seuraus yksilö).

KUVIO 1. Koulukiusaamisen ilmenemismuotoihin liittyvät eri ulottuvuudet.

Koulukiusaaminen ilmiönä pääluokkaa kuvaaviksi alaluokiksi muodostuivat: milaista, roolit, milloin, missä, miksi, seuraukset sekä muuta.

KUVIO 2. Koulukiusaaminen ilmiönä tulokset.

Millaista kiusaaminen on?

Tässä tutkimuksessa käytetyn määritelmän mukaan yhtenä ominaisuutena on kiusaamiseen liittyvä tahallisuus ja toistuvuus, minkä myötä kiusaaminen voi jatkua pitkään. Toistuvuus on selkeä peruste kiusaamiseen puuttumiseen.

”... on jatkuvaa.”

”... sitte se pulpahti uudelleen”

Kiusaaminen on voinut jatkua eri muodoissaan jo pitkään.

”... oli sitten ollut useamman vuoden ajan jo semmoista sanallista kiusaamista.”

”... mikä on jatkunu monta vuotta.”

Tahallisuuden kiusaaja usein kieltää.

”... tahallista...”

”... kokeilempa ärsyyntykö tuosta”

Psyykkinen kiusaaminen voi ilmetä erilaisten kiusaajien välillä tapahtuvien katseiden kautta, tai suoraan haukkumisena tai ivaamisena.

”... haukkumista”

”... sanaton katsekontaktikommunikointi tuolla.”

Sosiaalinen torjuminen näyttäytyy mm. eristämisenä ja ryhmien ulkopuolelle jättämisenä.

”... ilveilyä ja ulkopuolelle jättämistä.”

”... eristettiin porukasta”

Helpoiten näkyvää kiusaamista on fyysinen kontakti. Tämä on usein verhottuna leikkiin.

”On lyöty...”

”... siinä on kuitenkin monesti vähän tottakai taustalla ja joskus ol-laanki vähän tosissaan. Ja yritetään vaan että se on vitsi”

Piilokiusaaminen on vaikeampaa huomata. Tällöin kiusaajat toimivat niin, etteivät uhria lukuunottamatta muut läsnäolijat, välttämättä sitä huomaa.

”...kun toinen kävelee ohi, niin siinä aletaan sitten supiseen. Ne silmät kertovat aika paljon siinä.”

”... tietyllälaila katsomista”

Kiusaamiseen liittyviä rooleja

Kiusaamiseen liittyy aina jonkinlainen epätasapaino kiusaajan (-jien) ja uhrin kesken. Se on lasten ja nuorten kohdalla useimmiten joko fyysinen-, sosiaalinen-, psyykkinen ylivoima, mitä kiusaaja käyttää hyväksi alistaessaan uhria.

”... ylivoima-asemassa, et se ei ole kahden tasaväkisen keskinäistä kisaamista, että se on isompi tai niitä on enemmän tai se on vahvempi henkisesti.”

Sukupuolet kiusaavat toisiaan eri tavalla. Tyttöillä se on useammin salakavalampaa ja materiasta kumpuavaa. Pojat ovat yleensä suorempia puheissaan ja teoisiaan.

”... yleensä tyttöillä on keskinäistä ja pojilla on keskenään.”

”Tyttöillä se kiusaaminen on ehkä enemmän semmoista sanallista ja semmoista että kenen kavereita ollaan ja sitten ehkä siihen ulkonäköön liittyviä...”

”...pojilla ehkä enemmän fyysisempää ehkä enemmän semmoista ärsyttämistä, kaverin ärsyttämistä.”

Kiusatun tuntemukset ovat subjektiivisia kokemuksia, mitään syytä ei välttämättä tarvita. Uhrin reaktiot voivat olla monenlaisia, esim. joku alistuu tai ei osaa puolustaa itseään.

”Jokainen kokee sen niin eri tavalla.”

”... vaan siihen jotakin nauretaan tai ollaan hiljaa.”

”Se kiusaamisen syy voi olla melkein mikä vaan tai mitä tahansa. Monesti miettii että miksi, mikä tässä lapsessa on semmoista että sitä kiusataan.”

Kiusaajalla ei välttämättä riitä keinot käsitellä omia ongelmiaan muuten, vaan hän kanavoi pahan olonsa toisiin.

”kommunikaation taso on niin heikkoa tai siis semmoista että tai ei osaa sanoa muuten kun tosi pahasti.”

”... ne on semmoisia pelureita joilla on tietynlaisia luonteenpiirteitä...”

Joskus uhri alkaa oireilla niin että alkaa itse kiusata jotakuta toista lasta tai nuorta.

”Sitten kun se kiusaaja voi olla toisessa tilanteessa kiusattukin.”

”... jossa vaihtui, että ei tietty kuka kiusaa ketä että siinä oli semmoisia kimurantteja suhteita”

Missä kiusaamista esiintyy?

Opettajien mielestä kiusaamista esiintyy kaikissa kouluissa. Pääasiassa kiusaaminen tapahtuu välitunneilla, ruokailuissa tms. tilanteissa missä ei ole opettaja lähellä.

”Monesti ne tapahtuukin ne kiusaamiset sillain, että eihän sitä opettajan silmien alla tehdä, vaan tuolla välitunnilla ja muussa...”

”... kyllähän sitä on joka koulussa.”

Nykyaikana kiusaamista tapahtuu paljon netissä erilaisissa ympäristöissä.

”... nykyään niin helppoa tavallaan se kiusaaminen ja sitä ei ehkä nii ajatellakkaan että se ois ees...”

Miksi kiusaamista esiintyy?

Motiiviin liittyy usein oman (ehkä heikon) itsetunnon kohottaminen tai henkilökohtaisten ongelmien käsitteleminen.

”Monella se on sitä oman itsetunnon pönkittämistä ja syitähän on niin monia, mutta ainahan sillä on joku tavoite”

”... taustalla semmoista ongelmaa sillä kiusaajalla”

Eri ikäkausiin liittyvät syyt vaikuttavat myös miksi kiusaamista tapahtuu. Alakouluikäisillä ehkä enemmän syrjimistä, motiivina ehkä kateus tms. Mutta yläkouluikäisillä kiusaamiseen voi liittyä jo esim. ihastumisesta johtuvaa hännäämistä mitä uhri ei välttämättä ymmärrä.

”... yläasteella mustasukkaisuutta...”

”... ne on semmosia niinku vähän eri tyyppisiä...”

Syynä voi olla myös oman sosiaalisen statuksen pönkittäminen uhrin kustannuksella.

”...niinkun vaan toisten hauskuuttamista, pidetään hauskaa eikä ole niinkun mitään hajua, että se toinen on ihan rikki.”

Kiusaamisen aiheuttamia seurauksia

Kiusaamisen seurauksena koulun aikuiset voivat nähdä erimuotoista oireilua joko uhrin tai kiusaajan käytöksessä.

”... nähdään kun joku lapsi oireilee”

”... vaikuttaa koulunkäyntiin –vaikuttaa tietenkin, ja heijastuu kaikkien.”

Muuta ilmiöön liittyvää

Haastateltavat ovat tietoisia kiusaamisongelman laajuudesta.

”Meille asti tulee hirveen vähän varmasti ihan murto-osa niistä, ja varmaan ne räikeimmät.”

Kiusaaminen tulee ilmi yleisimmin niin, että uhri ei siitä puhu, vaan siitä kertoo koulussa tai kotona joku muu esim. ystävä, koulu- tai luokkakaveri.

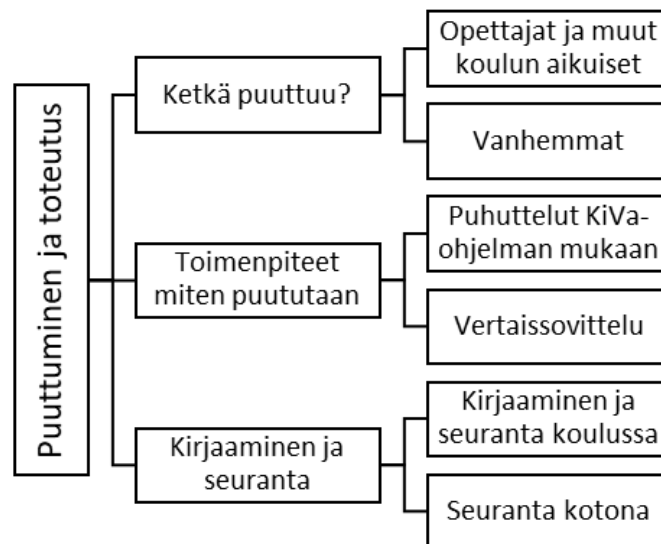
”Harvemmin oppilaat tulee itse sanomaan, että minua kiusataan, vaan se on yleensä kaverit tai vanhemmat.”

Uhri voi hakea huomiota vanhemmilta tai opettajilta kertomalla aiheettomasti, että häntä kiusataan.

”Mulla tuli siitä tilanteesta semmoinen tunne, että se lapsi etsi semmoista äidin turvaa, -äiti hellii kun voi sua on kiusattu-. Hän etsi sitä että äidiltä sai huomiota kun sanoi että mua on taas kiusattu.”

5.2 KIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN JA SEN TOTEUTTAMINEN

Kiusaamiseen puuttuminen ja toteuttaminen pääluokkaa kuvaavat alaluokat ovat seuraavat: ketkä puuttuu, miten puututaan sekä kirjaaminen ja seuranta. Teemojen 2 (puuttuminen) ja 3 (puuttumisen toteuttaminen) tulokset raportoidaan tämän saman otsikon alla, koska ne limittyivät haastatteluissakin toisiinsa.

KUVIO 3. Puuttuminen ja sen toteutus teemojen tulokset.

Kenellä on velvollisuus puuttua kiusaamiseen?

Kodin -huoltajien vastuu siirtynyt osittain koululle.

"Hirveen paljon se on mennyt siihen suuntaan, että koulu huolehtii siitä käykö lapsi ja ilmoittaa vanhemmille, että teidän lapsi ei ole taaskaan koulussa - - enemmistö on kuitenkin semmoisia, ettei ole ongelmaa siinä kasvatusvastuussa, että ne on koululla ja mitkä on kotonan."

Jokainen haastateltava kertoi puuttuvansa välittömästi, kun kiusaamista ilmenee tai tieto kiusaamisesta tulee. Kaikki haastateltavat totesivat, että puuttuvat aina kiusaamiseen.

"...nii aina puutun, keskeytän."

"... sitte heti otin puhheeksi."

"Herkästi mää puutun jos näkkee tai kuulee jotaki"

"... sitte jos kiusaamista on, niin kyllä siihen mejän talossa puututaan heti."

Opettajat kokevat kiusaamiseen puuttumisen ammatin tuomaksi velvollisuudeksi.

"Itse ajattelen sitä turvallisuusasiaa, ja sitä että ne ovat minun vastuulla, nii kyllä mää olen puuttunut semmoisiinkin."

"Minä koen opettajana, että mulla on oikeus puuttua oppilaitten väliin asioihin, ja tavallaan velvollisuuskin, että en mää koe sitä hankalana sinänsä. Se on osa tätä työtä."

"Koulunpihalla puututaan jos pojat painii. Se on tavallaan, että kun ei oikein tiedä mistä on kyse ja siinä voi sattua ja on välituntivalvojan vastuulla nii siinä tulee puututtua, vaikka ne monesti sanoo, että tämä on vaan leikkiä, me vaan leikitään."

Opettajan työkokemus helpottaa kiusaamisen tunnistamista.

"Tietenki kun oma työkokemus on kasvanut, nii sitä erilainen näkemys on tullu..."

Turvallisuuden tunteen luominen esim. välitunnilla on osa puuttumista, ennaltaehkäisyä. Liivien käyttö on herättänyt keskustelua siitä, voiko siitä olla haittaakin kiusaamisen huomaamisessa.

"Meillähän on ne liivit tuolla, joskus siitäkin olen kuullut, joku on ajatellut, että se on hirveän näkyvä. Ettei se kiusaaminen jäisi sen takia piiloon, että -hei tuolla on välituntivalvoja, että eipä nyt mennäkään."

Kiusaamiseen puuttumisen tavat

Yhtenä puuttumisen keinona opettajat pitävät puhutteluita kiusaamisesta tiedon saatuaan.

”... alkukeskusteluun ensin kysellään siltä kiusatulta, ja sitte kysellään kiusaajilta erikseen kaikilta ja sitte kaikilta yhdessä.”

”Mää pidin useita puhutteluita, tytöille laitettiin muuta hommaa ja otin pojat johonkin eri luokkaan ja poikien kanssa juteltiin ja tehtiin pelisääntöjä.”

”... sitte tehhään tietysti sopimukset että miten toimitaan tästä eteenpäin ja sitte sovitaan että seurataan sitä tilannetta.”

Vertaissovittelu on yksi keino puuttua kiusaamiseen.

”... puhutaan tästä vertaissovittelusta ja oppilaitten sovittelusta jota tässä ei ole ollenkaan. Se on sitten oma juttunsa, mulla ei ole siitä kokemusta mutta kuulostaa mitä olen kuullut, että se joissakin, varsinkin isommilla toimii erittäin hyvin, että sitä vertaissovittelua tähän jotenkin vois varmaan rinnalle ottaa, ainakin isommille.”

”... en tiedä sitten tämä vertaissovittelu mitä kans käytetään on kuitenkin se että kun puhutaan kuitenkin hirveästi oppilaiden osallisuudesta ja miten oppilaat on mukana tässä nii se on yks tapa miten ne saa olla osallisia ja saa osallistua ja tuota ehkä se semmoinen kehittäminen ja ehkä perehtyminenkin niin se on taas sitten se että kun sitä joutuu saman ikäisten kans käymään läpi niin se voi olla ihan hyvätkin tulokset siinä.”

Yhdessä koulussa vertaissovittelua on jo kokeiltu:

”Yleensä tapaukset ovat semmoisia että ne keskenään pystyy sitä asiaa käymään läpi, aikuinen on tieteen mukana siinä. Jollakinlailla käydään se tapaus läpi ja miten toimitaan jatkossa ja sovitaan niitä pelisääntöjä ja anteeksipyyttäminen on meillä se, että mihin me aina pyritään. Käydään läpi, sovitaan ja se anteeksipyyttäminen ja sitten kuunnellaan niitä oppilaita molempia puolia että mitä siinä on tapahtunut.”

Usein otetaan yhteyttä myös huoltajiin ja pyydetään mukaan asioiden selvittelyyn.

”... sitten ne vanhemmat, on otettu sitten ne vanhemmat, siinä on ollut sitten ne lapset ja vanhemmat on oltu siinä pöydän ääressä.”

”Välitin viestin tämän kiusaajan huoltajille ja sitä kautta sitte lähetettiin selvittää sitä.”

Huoltajat voivat suhtautua monella tavalla tietoon kiusaamisesta.

”Semmoista jyrkkää suhtautumista on kyllä, mutta ne on poikkeustapauksia. Yleensä minun mielestä myöskin kiusaajien vanhemmat ovat hirveen ymmärtäviä ja ottavat sen kun heille selittää mitä on tapahtunut. Ottaa sen vakavasti ja sanovat että nyt pitää jutella pojan kanssa taikka tytön kanssa.”

Joskus vanhemmat torjuvat tiedon kiusaamisesta.

”... jos siellä ollaan sitä mieltä, että nyt opettaja ei ymmärrä, kun sitten taas vanhemmathan ei näe miten se oma lapsi käyttäytyy koulussa. Se voi olla ihan erilainen koulussa ryhmässä, kun sitten kotona.”

Kiusaamisen kirjaaminen ja seuranta

Kirjaamisen ja tapausten arkistoinnin kaikki haastateltavat kokivat tärkeäksi.

”... mutta kyllä niitä on pyritty sen takia, jos ei muuta niin ainakin kirjaamaan ylös, ja tulee se kirjaaminen sitten ja siinä samalla sitä suunnitelmaa vähän, että miten siitä jatketaan.”

Kirjaamisesta voi olla hyötyä myöhemmin, vaikkei alkuun olisikaan kyse määritelmän mukaisesta kiusaamisesta. Se voi joskus olla todiste siitä, että tilanteeseen on yritetty kuitenkin puuttua, jos se ei ole loppunutkaan.

”Vaikka se ei ollut mikään kivatiimin asia, minä sen kuitenkin täytin ja näin minä sitten kun se meni kuitenkin Kiva tiimille, niin mulla oli hirveän hyvää dokumenttia, kun minä olin kirjottanut, kun eihän niitä muista mitä on tapahtunut. Mutta ei sitä tule kyllä tehtyä säännöllisesti.”

”... jos se sama jatkaa sitä niin sitten heti otettua kiinni uudestaan.”

Opettajat kannustavat uhria kertomaan uudelleen tilanteesta, mikäli puuttuminen ei olekaan saanut vielä kiusaamista loppumaan.

”Ja jos se on jatkunu nii sitä on painotettu että ei saa ninnkö justiin luovuttaa ku sitte mennää aina aste niinkö kovemmalle tasolle, että kyllä se jossain vaiheessa tulee vastaan sitte sille kiusaajalle se raja että missä vaiheessa se alkaa usko.”

Koulussa seurataan tilannetta, onko puuttuminen tehonnut.

”Joitakin tapauksia aina on jotka laitetaan ylös ja sitten jutellaan - - lyhyt juttelu oppilaan kanssa, että miten on tilanne mennyt, että onko tilanne muuttunut.”

Opettajien yhteistyössä seurataan tilannetta.

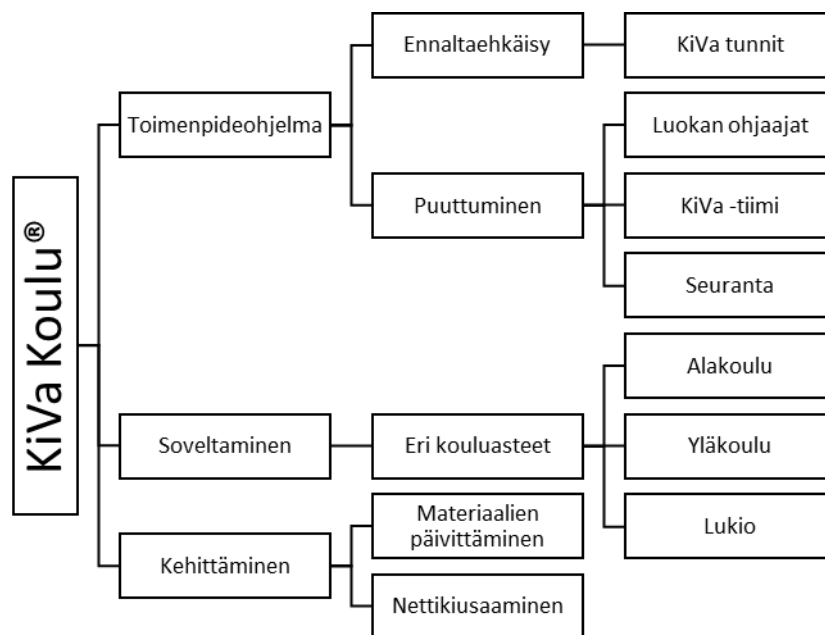
”...toisaalta meillä on ollut aika paljo sitä, että pidetään vähän niin kun palaveria tuossa...”

Kotona seurataan myös, ja tarvittaessa ilmoitetaan koululle.

”... kuitenkin tuntuu, että vanhemmat on ihan hyviä ottamaan koululle yhteyttä, kun ne tietävät.”

5.3 KIVA KOULU® -TOIMENPIDEOHJELMAN TOTEUTTAMINEN

Kiva koulu® -toimenpideohjelman toteuttaminen pääluokkaa kuvaavia alaluokkia ovat: Kiva koulu® -toimenpideohjelma, soveltaminen sekä kehittäminen.

KUVIO 4. KiVa Koulu® toimenpideohjelmaan liittyvät tutkimustulokset.

Kiva koulu® -toimenpideohjelma

Haastateltavat olivat yhtämieltä siitä että, tämä on ennaltaehkäisevässä mielessä toimiva ohjelma.

”...mitkä oli helppo siihen systeemiin ottaa niin kyllähän se ehkäisi jonkun verran, kun joku sitten sanoi, että en mä enää kiusaa kun minä tiedän että siitä tulee tällainen juttu. Että ne tasan niinkun tiesi, että mikä johtaa siihen että aikuiset puuttuu, mutta sitten valittavasti välillä tuntuu että se johtaa siihen että ne löytää uusia reittejä, keinoja pelata sen asian kanssa, että tuota ei se tavoite kyllä sekään ole että se ei ikään kuin opi.”

Haastateltavat ottivat ilolla vastaan valmiin ohjelman.

”Silloin kun se tuli, ja mekin lähdettiin mukaan ja koulutuksessa käytiin, se oli siitä aivan ihana, että se tarjosi valmista materiaalia ja valmiin sabluunan mitä lähteä noudattamaan. Systeeminä siinä se, että varmistetaan jälkiseurannat ja muut, niin se on minusta hyvä, ja siis että siihen oli helppo lähteä mukaan. Että ei ole vain persoonasta kiinni miten toimitaan, vaan on tällainen yhteinen tapa.”

Opettajat voivat soveltaa KiVa -tuntien sisältöä.

”...että sitten se jää niiden tunteja pitävien aikuisten käsiin, että millä tavalla niitä käsitellään. Siinä tulee sitten se oppilastuntemus tietenkin, että tuntee sen ryhmän sen verran että tietää mitä kannattaa nostaa esille, että eihän niitäkään ole tarkoitus, että niitä kivatunteja orjallisesti ihan joka aihepiiriä ihan joka välissä nostaa.”

”... toivon mukkaan jää vähän sinne, ja yritänkin aina hoksauttaa siten, että jos tulee joku tilanne vaikka arjessa, että jos nyt muistatte että me ollaan kiva tunnilla puhuttu just tästä.”

Oppilaat pitävät KiVa -tunneista.

”...oppilaatkin tuntuvat tykkäävän niistä tunneista ja keskustelevat ja seuraavat kovasti, ja niillä on niitä ajatuksia.”

”...nuorten on vaikea sitten sitä mieltää ja ne ehkä mielummin pidättyvät ulkopuolelle eikä kommentoi itse sai sano, mikä on kauhean surullista mitä kyllä sitä saisi enemmän, ikäänkuin sitä puolustamista olla muuallakin.”

Kiusaamiseen puuttuminen Kiva Koulu® -ohjelman avulla

Kiusaamiseen puuttuu ensimmäisenä paikalle sattunut opettaja, tai luokan oma ohjaaja. Sen lisäksi kouluissa on henkilökuntaa, joissakin työpärejä tai useampia henkilöitä, jotka ovat ns. erikoistuneet kiusaamiseen puuttumiseen, ja heille on

varattu resursseja sitä varten. Tämä ns. KiVa -tiimi, tarvittaessa auttaa kiusaamiseen puuttumisessa.

”Meillähän tavallaan mennee sillain, tässä kiva mallissa, että kun tulee yks kiusaaminen niin se opettaja joka siinä on läsnä, niin se tai sitten luokan opettaja selvittää sen asian silloin. Sitten vasta kun se on toistuvaa niin se tulee Kivatiimille. Että jos oman opettajan tai lähihaukaisen konstit ei auta nii sitten aletaan sitä tutkimaan tiimissä.”

”... jos luokanohjaaja haluaa viiä sen eteenpäin tai olla ite selvittä-mässä tai ei sen tarvi olla kaikkien työnalla nii se voi tulla tiimille sitte ja tiimi hoitaa sitä.”

KiVa -tiimiläiset jakavat tehtäviä keskenään, ja myös keskustelevat tilanteesta.

”... mutta sen työparin kans kenen kans me ollaan tehty tätä työtä niin sen kans me jäähän yhdessä miettimän sitä ja pohditaan ja sovi-taan siinä sitte samalla että kumpi soittaa kellekin vanhemmalle.”

”... sitte vielä jossakin vaiheessa puhutaan, että miten se oli se vas-taanotto siellä kodeissa.”

Haastatteluissa ilmeni, että yksi tapa lisäävun saamiseksi on ottaa yhteyttä kou-lupoliisiin, kun koulun omat resurssit eivät riitä tapauksen käsittelyyn. Seuraa-vassa asian käsittely on viety jo hieman opettajasta ja Kiva-tiimistä eteenpäin:

”Sitä ollaan selvitetty sitten ihan rehtorin kanssa.”

”... oli vähän muutakin taustalla semmoista ongelmaa sillä kiusaa-jalla niin sitä sitten selviteltiin ihan rehtorin kanssa.”

KiVa -kysely on toimenpideohjelmaan kuuluva, kerran vuodessa oppilaille toteu-tettava kysely, jossa kartoitetaan koulussa tapahtuvaa kiusaamista.

”Mehän tehdään joka kevät se tutkimus, taikka oppilaat vastaavat niihin kyselyihin ja siitä tulee, ne menevät sinne kivaorganisaatiolle... sieltä tulee ne tutkimustulokset ja niiden perusteella aina näyttää, että se on vähentynyt se kiusaaminen.”

Vanhimmilla oppilailla ollut koko peruskoulun kestänyt prosessi.

”Taitaa olla nämä meidän nykyiset ysit nyt, että ne on käyneet sen KiVa Koulun niin kun alusta loppuun asti.”

KiVa Koulu® toimenpideohjelman soveltaminen

Haastateltavat kertoivat myös miten KiVa Koulu® toimenpideohjelmää sovelletaan heidän kouluun sopivammaksi.

”... meillä kuitenkin aika samallatyylillä aikasemminki tehtiin sitä, ennenkun me kivakouluun liityttiin. Ehkä se suurin mikä tässä kivakoulussa on tullu on se kirjaamiskäytäntö, että ne kirjataan nyt kaikki aina samallalailla, ja ne säilytetään samallalailla ja se seuranta sitte.”

”Just mietittiin sitä että mejän pittää vähä ehkä joko palata tuohon kivakouluun ja miettiä ja käyä vielä tarkemmin läpi sitä että miten se voi mennä tai sitte jatkaa sitä soveltamista.”

Perusteluita sille miksi KiVa Koulu® toimenpideohjelmää sovelletaan.

”... niitä ei ihan hetkessä sitte selvitetä niin sen takia se kivakoulu ei ehkä ollu semmonen tähänhetkeen toimiva meillä.”

Kokemuksia yläkoulun puolelta.

”jotenkin se on ollut vähän meidän toimintaan vähän kankea. Siinä on hyviä periaatteita ja hyvin menee, mutta sitten nämä tapaukset on niin erilaisia yläluokilla.”

Yleinen harhaluulo KiVa Koulu®:sta.

”...joskus tulee, että varsinainen kivakoulu että nyt minun lasta kiusataan ja muuta, että se on ehkä semmoinen harhaluulo sitten, että tämä olisi ratkaissut kaiken. Että tavoitehan on minimoija se kiusaaminen.”

KiVa Koulu® toimenpideohjelman kehittäminen

Materiaalien sisällön päivittäminen koettiin tarpeelliseksi.

”se oli hirveän hieno hanke ja se on hienoa, että sitä on seurattu, mutta jos jotain haluaisi parantaa niin sen materiaalin päivitys ja semmoinen uudistuminen.”

”... että kun on niitä kiva oppitunteja niin ne, niissä olisi minun mielestä semmoista kehittämisen paikkaa, mutta sitä ei varmaan mikään instanssi, että on joskus laitettu ideoitakin niistä tuntisuunnitelmista, mutta niitä ei ehkä mikään instanssi jatka sitä suunnittelua.”

Kohdennettujen toimenpiteiden kehittämistä ehdotettiin joustavammaksi.

”...käsittely, että se pystytään käsittelemään silläkin tavalla, mutta kun aletaan niitä asioita selvittämään, niin siinä kuitenkin jo aikaisemmin ottaa oppilaita mukaan siihen.”

”Just mietittiin sitä, että meidän pitää ehkä joko palata tuohon kiva-kouluun ja miettiä ja käydä vielä tarkemmin läpi sitä, että miten se voi mennä, tai sitten jatkaa sitä soveltamista.”

Koulujen antamasta palautteesta pitäisi saada myös takaisin palautetta.

”...että kun on niitä KiVa -oppitunteja, niin niissä olisi minun mielestä kehittämisen paikkaa, mutta sitä ei varmaan mikään instanssi, että on joskus laitettu ideoitakin niistä tuntisuunnitelmista, mutta niitä ei ehkä mikään instanssi jatka, sitä suunnittelua. Mutta kun minun mielestä ne oppitunnit on ihan samanlaisia, ne ei ole muuttuneet. Mutta toivoisi, että siihen olisi, no itse kun olen vetänyt monella luokka-asteella, niin tässä alakoulussa ykkösellä ja nelosella, niin nelosen ohjelma on minun mielestä toimivampi. Ykkösen on liian vaikea niille ykkösille ja liian epätoiminnallinen, kun tuntuu välillä, että se nelosen ohjelma on toiminnallisempi. Että siitä ollaan laitettu palautetta, mutta ei siitä ole mitään vastauksia tullut, eikä mitään sitten saatu tietoa onko he ottaneet siitä onkeensa.”

Haastateltavat toivoivat nettikiusaamisen osiota mukaan KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaan.

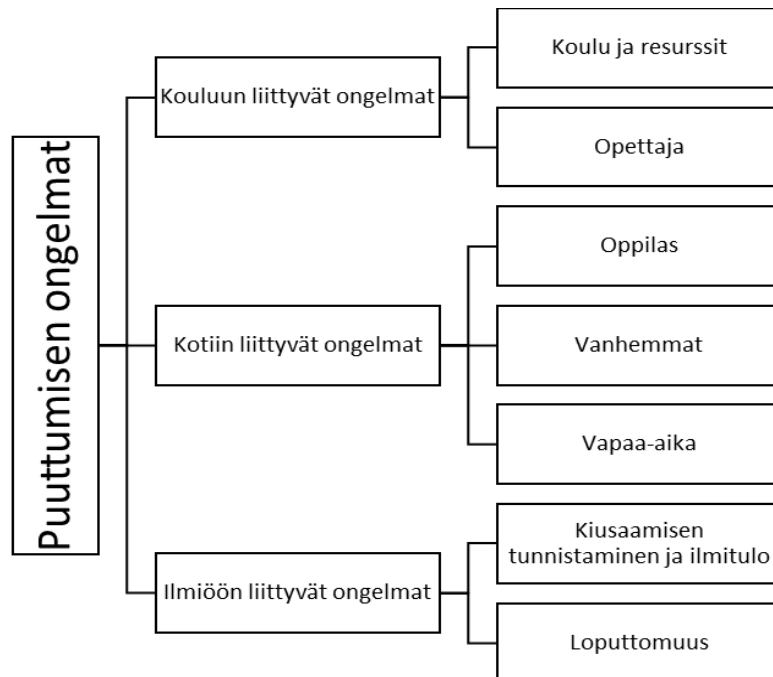
”...sitä sisältöä siinä kivakoulussa vielä miettiä, että ehkä enemmän tuota nettikiusaamista ja siellä tapahtuvaa, että sitä tuoda siihen mukaan vielä ehkä laajemmin koska on niin paljon siirtynyt sinne.”

”Ne KiVa -oppitunnit nähtiin hyvinä mutta parina viimevuonna, kun se oli hanke ja ne materiaalit on silloin tehty, eikä niitä ole uusittu, niin varsinkin täällä somepuolella, se on ihan auttamattomasti vanhentunut.”

KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaa on uusittu haastatteluiden jälkeen. Oppituntimateriaaleihin on otettu mukaan nettikiusaamista ja yhdenvertaisuutta käsittelevää sisältöä, oppilaiden osallistamista sekä uusi simulaatiopeli. (KiVa Anti-Bullying Program 2012c, viitattu 24.4.18.)

5.4 PUUTTUMISEN ONGELMAT

Puuttumisen ongelmat pääluokkaa kuvaavat seuraavat alaluokat: kouluun liittyvät ongelmat, kotiin liittyvät ongelmat, sekä ilmiöön liittyvät ongelmat.

KUVIO 5. Puuttumisen ongelmiin liittyvät tutkimustulokset

Kouluun liittyvät ongelmat

Opettajien käytettävissä olevat resurssit ovat rajalliset.

"...ainoa on sitten miten se sen ajankäytön, että kun me tosiaan hoidetaan tässä työn ohella se, ja jos tulee paljon kiusaamistapauksia ollaan tietenkin yritetty jakaa niitä että hoitakaa te nyt tuo ja te tuo, että se ajankäyttö on se haaste."

"Joskus tiimi ottaa hoitoon niin voi olla yhtä-äkkiä, että kun aletaan etsiä vaikka yhteistä aikaa, nii se menee viikon- kahden päähän."

Turha juoruilu vie myös opettajan resursseja.

"joskus oppilaat tulee tunnin alussa sanomaan, että hei ope, että tuolla välitunnilla oli jotakin sitä ja tätä."

”...mutta eihän me voida joka risahduksesta lähteä tekemään selvittely- tai kyselyjuttua, silloinhan siihen menisi aina kaikki päivät.”

”Mietin, että joidenkin oppilaiden kohdalla se johtaakin siihen, että ne tavallaan (tauko) aikuisille pitää kertoa. Mutta tosiaan heti kertoa, että ne tavallaan unohtavat sen, että jos toinen vaikka ärsyttää tahallaan ja se ei vielä ole kiusaamista - -otetaan sitten se rooli, että minä kerron kaikesta aina opelle. Unohdetaan se, että voisi vaikka tehdä jotain itsekin. Se on hirveän tärkeää lopettaa, tai ettei heti vaan ulkoisteta sitä selvittelyä, joskus vaan voisi sanoa takaisin.”

Oppiaineen eteneminen hidastuu, jos kiusaamisia selvitetään.

”Meillä opettajillakin tuntuu että pitää oppiaineessa edetä, ja on tietyt tavoitteet mitkä pitää lukuvuoden aikana saavuttaa, niin sitten välillä tuntuu että niitten kiusaamistilanteiden selvittelyyn mennee suurin osa siitä oppitunnista.”

”Kyllä tämä KiVa Koulu tai oli se sitten muuten vaan joku pieni porukka jolla on päävastuu niin kyllä se helpottaa, että se on ihan hyvä yks ratkaisu. Sitten se että meilläkin, osa meistä pitää ne omat tunninit, et se ajan löytäminen silloin kun on ollut vähän ruuhkaisempaa, nii se on kyllä ollut haasteellista, mutta kyllä sitten on aina kaikki hoidettu.”

Opettajien poissaolot ja muut velvoitteet vaikuttavat kiusaamisen käsittelyyn.

”...kun ei millään saada aikatauluja... meillä on kuusi tällä puolella siinä KiVa-tiimissä. Kun on opettajia poissa ja koulutuksissa ja siellä ja täällä ja haluaa äkkiä sen selvittää, nii ja luokat pitää kuitenkin, pitää joku saada sinne luokkaan siksi aikaa kun sinä lähdet selvittämään, nii se voi olla joskus että toimitaan sitten niin kun yhdellä henkilöllä.”

Opettajalla voi joskus unohtua asian käsittely.

”...joskus varmasti käy myös niin, että se voi jäädä kesken tai joku asia hoitamatta, sen arjen takia. Sitähän pitäisi pyrkiä välttämään, mutta ihan taatusti niin välillä käy.”

”...kun tämä on hirveen hektistä tämä arki nii (huokaisee), tilanteita ja tulee, että ei ehkä eikä itselläkään pysy sitten mielessäkään.”

Joskus opettajaa jää mietityttämään asiat myös koulun jälkeen.

”Kyllä joitakin asioita pohtii mielessään. Kyllä ne jää sillain pyörimään mieleen. Ehkä semmoiset joissa miettii, että onnistuko tämä nyt oikein, niin sitä jää miettimään sitten jälkeenkäin päin, mutta ei ne nyt ihan painolastiksi kuitenkaan...”

Kotiin liittyvät ongelmat

Ristiriitaiset tiedot kotoa ja lapselta /nuorelta vaikeuttavat selvittelyä.

”On tullut kyllä semmoisia vastaan, että jos on kiusaajan kotiin ilmoitettu, että nyt valitettavasti ilmennyt, että teidän lapsi on syyllistynyt täällä kiusaamiseen, niin sitten tulee, että ei kun sitä kiusataan. Että, jos kotona ollaan sitä mieltä, niin siinä ollaan sitten melkoisen sotkun ääressä, että kuka kiusaa ja ketä.”

”Varmaan se haaste onki siinä, että kaikki kodit, myös niissä kodeissa joissa isosti sitä työtä on tehty, niin silti lapsi saattaa tehdä toisin.”

Koulun ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen vaikeuttaa asian käsittelyä.

”...yleensä aikapaljon tapahtuu vapaa-ajalla. Siinä on aika vaikea rajapinta mihin me kouluna pystytään vaikuttamaan ja puuttumaan.”

”...osa kokee, jos se on siellä somessa nii se ei kuulu koululle, niin kun ei kuulukaan, mutta jos se heijastuu ryhmään niin tottakait se sitten kuuluu.”

Netin ja somen mukanaan tuomat ongelmat ovat nykyaikaa.

”Tuo WhatsApp ja somemaailma on tuonut semmoisen ulottuvuuden joka ei tule meille tietenkään ilmi jos ei siitä kodit tai oppilaat itse tuo. Koska se ei näy meille ja voi olla rajuakin loukkaamista ja muuta siellä... Se on muuttunut minusta paljon haasteellisemmaksi.”

Mikä kuuluu koulun selvitettäväksi ja mikä ei?

”...kyllä meillä monesti sitten tukea tarvitsevat oppilaat, jotka tarvitsevat sitä kodin tukea joissakin asioissa enemmän, ja monesti tulee esille silloin että se koulu vois huolehtia siitä asiasta.”

Haastavat oppilaat

Joissakin tilanteissa opettajien yhteistyöllä huomataan tärkeitä asioita.

”Tämmöisiä on kyllä kans, mutta se vaatii sen, että se jollakin rekisteröityy, että hei tämä on sama tyyppi taas. Ylöskirjaaminen toisi esille sen. Luokanohjaajan rooli on aika iso, että kyllä joku mielikuva siitä oman luokan tilanteesta on niin sieltä voi pongata semmoisia, että tuo tekee ikävää juttua, mutta se vaihtuu sitten, sitä on puhutettu tuosta. No, vähänajan

päästä toinen ja sitä puhutetaan siitä, niin sitten tulee seuraava, että jotakin ei ole mennyt kaaliin. Siitä aletaan sitten istumaan.”

”...mutta sitten jos huomaa, että puuttuu samoihin tyyppeihin nii sitten sitä voi viedä eteenpäin.”

Useimmat oppilaista osaavat korjata käyttäytymistään puuttumisen jälkeen.

”Suurin osahan jo alaluokilla oppii, että ne voi olla olleet kiusaajia jossain vaiheessa ja ne on sitten hoksanneet, että tämä oli kiusaamista ja ne ei tee enää koskaan sitä, eikä välttämättä missään muodossa, että ne niinkö oppivat heti. Mutta sitten on tällaisia sisukkaita tai luopaita jotka ei näe siinä toiminnassaan mitään väärää, tai ne oikeuttavat sen sitten, jos on vaikka itsellä joku. Niille pitäisi sitten tietenkin olla se joku väylä, että ne pystys muuttaa sitä käytöstään.”

Oppilaan henkilökohtaiset ongelmat tuovat lisähaasteita.

”...ensin se nostettiin kiusaamisena esille, no sitten sieltä paljastu vähän toisenlaistakin taustaa.”

”Jos kiusaajalla itsellään on ongelmia, mihin hän tarvitsee sitten hyvinkin apua, mutta niitä on vaikea ehkä koulukiusaamiseen liittää. Nehän on sitten muita taustoja.”

Haastavilla oppilailla voi olla jo tiedossa olevaa ongelmaa käyttäytymisessä tai persoonallisuudessa.

”Muutama sen tyylinen tilanne on ollut, että on puututtu kiusaamiseen, jututettu, ja sitten on tullut joku uusi juttu. Tavallaan kiusaajan, niin että sillä ei meinaa loppua se oma, ettei se pysty muuttamaan omaa käyttäytymistä tai muuta, että semmoistakin on.”

”Enemmän ehkä haaste on se että muutamia, ainakin minun kokemus on varmaankin justiin näillä, jotka on enemmän hoitanut vielä niitä tapauksia, on vähän semmoistakin hajua että kiusaajia ei välttämättä ihan hirveään paljoa ole, mutta niillä voi olla useita niin kun semmoisia purkukohteita.”

Joskus kiusattu voi olla hyvin herkkä.

”Meillä oli vähän epäselvää, että oliko siinä kyseessä se, että tämä kiusattu oli nii herkkänahkainen tavallaan, vaan oliko se, että kun tämä kiusaaja oli ihan että: kun eihän niin kun ollut mielestään mitään tehnyt, oli vähän niin kun ymmällään.”

Opettajan huoli uhrin jaksamisesta, mikäli kiusaaminen jatkuu puuttumisesta ja seurannasta huolimatta.

”Ja jos se on jatkunut, nii sitä on painotettu että ei saa luovuttaa, kun sitten mennään aina aste kovemmalle tasolle. Kyllä se jossain vaiheessa tulee vastaan sitten sille kiusaajalle se raja, että missä vaiheessa se alkaa usko.”

”On vastuuta niillä kiusatuilla itselläänkin, ja sillä jaksamisella että jaksanko taas. Kyllä mä ymmärrän senkin, että jos tullee kierre että se ei meinaa loppua niin sitte jossain vaiheessa voi olla että kiusattu luovuttaa ja sanoo että kaikki on hyvin. Että ei saa se sillain saa mennä.”

Vanhemmilla on velvollisuus selvittää koulun ulkopuolella tapahtuvia asioita.

”Ei me voida koulussa, pelkästään koulussa, aika harva juttu on semmoinen jota voidaan selvittää. Kyllä se pitää siellä kotona se sama linja olla, että jos ei se ole niin ei se kyllä sitten mene niinkö jakeluun, että semmoinen pitää olla.”

”Toinen on tuo kodin ja koulun yhteistyö. Kyllä kodeilla on tämän sormen tulon takia vielä isompi, tai aina se on ollut iso rooli.”

Ilmiöön liittyvät ongelmat

Haastateltavien mielestä yhtenä suurimpana haasteena he kokivat olevan nimenomaan kiusaamisen tunnistamisen.

”...ei ole aina niin, että onko se kiusaamista vai ei, mutta että näin ei saisi tehdä. Se on haasteellista.”

”...paljon ne laskevat leikkiä sitten, ettei aina tiedä missä mennään.”

”Fyysisen kiusaamisen aina lopetan, että vaikka olisi leikkiä nii ei näin, tällöinen paini ei ole sallittu koulun pihalla.”

Yksi iso ongelma on, ettei oppilaat paljasta kiusaamista.

”Sitten oli hirveän paljon tapauksia joissa oppilaat eivät olleet, -minua on kiusattu mutta en oo kertonut siitä kenellekään-. Että se meillä on niin kun se huolen aihe, että miten saatat oppilaat kertomaan ihan kaikista, että miksi on vielä niitä jotka pelkäävät että.”

” Että saada oppilaat se tajuamaan ja uskomaan että tämä on näin. Että se on niinkun se haaste, mikä ollaan koettu haasteeksi. Yläkoulu puolella varmaan enempi pelkoa siitä, -että en uskalla-”

”Oppilailla on semmoinen, että jos mä kerron nii sitten mua vasta kiusataankin.”

”...se ei tule ilmi, jos ei se toinen totea, että mulla tulee tästä paha olla. Tai jos se on sen verran rikki, että se on jo tilanne sen verran paha, tai jos ei kukaan ulkopuolinen sano.”

Opettajien mielestä kiusaaminen on loputonta.

”Sitä aina on, ja valitettava totuus varmaan on, että sinänsä se ole kokonaan loppu.”

”Se, että isoimmassa osassa tapauksista jotka on tullut ilmi ja joihin on koulussa puututtu, niin on saatu se loppumaan tai se on ainakin paljon vähentynyt, mutta se vähentyhän ei kyllä riitä, että pitäisihän sen loppua.”

Kiusaamisen vähentäminen on tavoitteena, vaikkei kiusaaminen koskaan kokonaan loppuisikaan.

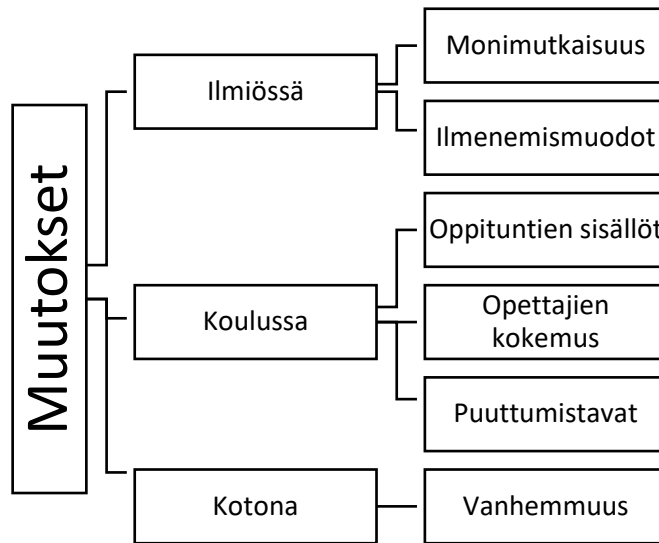
”Mutta vaikka olisi miten umpipitävä systeemi, niin aina se jostakin voi vuotaa, mutta sillain kyllä parhaansa tehdään.”

”Se ei ole kokonaan loppu, mutta ainahan siihen pitää puuttua ja yrittää se minimoida.”

”Vähentyhän ne sillä erää, niihin puututaan eihän siinä tavallaan oikein muuta keinoa.”

5.5 MUUTOKSET KIUUSAAMISESSA

Muutokset kiusaamisessa pääluokkaa kuvaavat seuraavat alaluokat: ilmiössä esiintyvät muutokset, koulussa esiintyvät muutokset, sekä kotona esiintyvät muutokset.

KUVIO 7. Muutokset kiusaamisessa tulokset.

Ilmiössä tapahtuneet muutokset

Ilmiö on muuttunut huomaamattomammaksi.

”Kyllä se oli ennenkin pahimmillaan henkistä väkivaltaa ja fyysistäkin, mutta tavallaan se näky useammalle.”

”On se muuttunut aika paljon semmoiseksi, ettei se tule niin täällä koululla helposti esille. Ei ole niin näkyvää mitä aikaisemmin on ollut.”

Muutokset kiusaamisen määrissä.

”En osaa sanoa onko määrä lisääntynyt tai siitä puhutaan ehkä enempi, mutta kun muistelen omaa lapsuutta, nii sitä kyllä oli, kiusattiin tavalla ja toisella. Nykyään on ehkä sillain tiedostettu.”

”Määrällisesti se on vähentynyt mutta ne samat jatkaa vaan sitä kiusaamista, että ne on semmoisia vähän hankalampia ne. Määrällisesti vähemmän, mutta että ne samat kiusaajat eivät meinaa sitä asiaa lopettaa. Ne jotkut kokevat, että ne saavat koululla käyttäytyä miten ne haluavat, ja ei niinkö ymmärretä.”

Muutokset kiusaamisen kestossa.

”...ne taustatapaukset ovat niin erilaisia, pitkäaikaisia, pitempiaikaisia juttuja jo alkaa olleen jo suuri osa.”

”... koko puoli vuotta ollut koulussa tämmöistä.”

Netti/ some tuonut omat vaativat haasteensa koulumaailmaan.

"...täällä päivänä tämä nettikiusaaminen on sitten uudenlainen tapa."

"Koulussa tapahtuneet heleposti tunnistettavat kiusaamiset, ne on vähentynyt, mutta ne on siirtynyt tuonne somepuolelle ja muihin viestintään ja vapaa-ajalla tapahtuviin..."

Koulussa tapahtuneet muutokset

Opettajan työkokemuksen mukanaan tuomat muutokset.

"Tietenkin kun on oma työkokemus kasvanut, niin siitä erilainen näkemys on tullut."

"Silloin varmaan ihan alkuaikoina saatto ajatellakin, että aika tiukka se oma työnkuva oli ja on se siitä väljentynyt ja on se koulumaailman muuttunut."

Kiusaamiseen puuttuminen on muuttunut.

"-kiusaamistahan on ollut aina, ja silloin kun olen itse ollut lapsi nii siihen ei ole kyllä koulussa hirveästi puututtu, ellei se ole ollut todella sellaista näkyvää, eikä siitä ole kerrottu sillä tavalla vanhemmillekaan, että se on ollut lasten keskenään hoidettava asia."

"Oma tuntuma on ehkä se, että se on pysynyt aikalailla samanlaisena vuodesta toiseen mutta että siihen puututaan eri tavalla, saadaan ehkä loppumaankin sitten osittain."

Joidenkin oppituntien sisältö on muuttunut.

"Valistuskasvatustunteja meillä poliisi käy pitämässä eri luokka-asteilla ja aika paljon. Se on nyt painottunut siihen, mitä tämä sosiaalinen media on ja mitä siellä saa kirjoittaa ja miten siellä käyttäytyään. Jos ajatellaan kymmenen vuotta taaksepäin niin laillisuuskasvatustunnit oli enemmänkin sitä mopon virittämistä ja tupakan polttamista ja siihen liittyviä asioita, mutta nyt se on siirtynyt paljon siihen että käydään tuota lainsäädäntöäkin lapsille jo läpi, mitä sinä saat kirjoittaa ja mikä on vastuu kirjoittajalla."

Positiivisiakin muutoksia on ajan myötä tapahtunut.

"... sitten toisaalta on taas mietitty, miksi meillä KiVa-tiimille tulee vähemmän tapauksia kuin ihan alkuvuosina. Siihen on varmaan syynä, me ei olla sitä kysely mutta, yks syy varmasti on se, että koulun aikuiset kattavammin -aktiivisemmin hoitavat itsekkin ja puuttuvat aikaisemmin."

”Tänä vuonna on ulkopuolisia oppilaita tullut sanomaan, että jotakin, tätä kohdellaan nyt huonosti.”

Poliisien kanssa tehtävä yhteistyö on lisääntynyt.

”... rehtorin juttelu, ja sitte se että vanhemmat koolle... mitä sitte jos nämä ei auta niin, poliisiasia, poliisiasioita on jotkut olleet.”

”... enemmän niitä viimeisen kolmen vuoden aikana ollaan koulupoliisin kanssa oltu aika paljon yhteydessä.”

”Koulupoliisi tekee meidän kanssa aika paljon yhteistyötä, ja se on sitten mukana vanhempien kanssa niitä käymässä läpi. Että se on muuttunut sillälaila...”

Kotona tapahtuneet muutokset

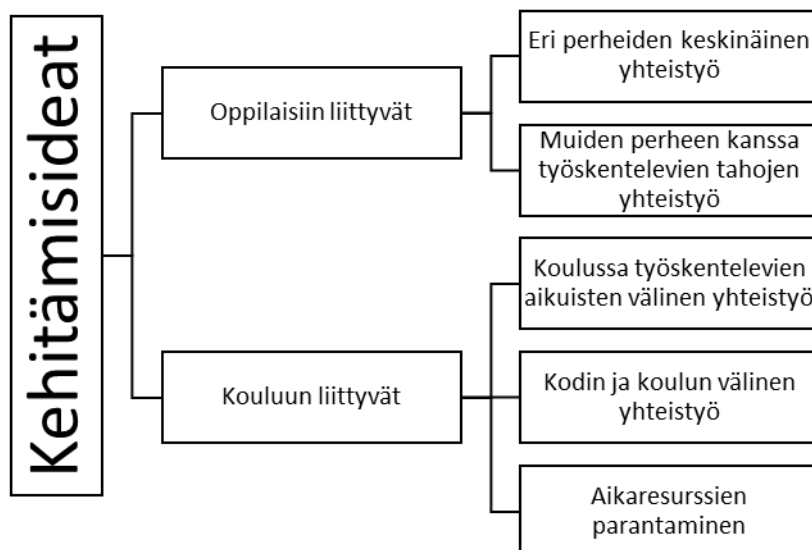
Vanhemmuus on haastateltavien mielestä muuttunut.

”Ku mä olen aloittanut työni niin kaikki vanhemmat oli, kaikkien perheitten vanhemmat oli vanhempainilloissa. Se oli poikkeus, jos jostakin perheestä ei ollut. Tänä päivänä ei ole niin. Monesti ne vanhemmat, jotka haluaisi, että olisi, nii eivät sitten ole välttämättä.”

”Nykyään vanhemmilla on paljon menoja niin sitten ei ehkä muisteta, että se vanhempainilta oli tänä iltana tai ei sitten pidetä sitä niin tärkeänä. Että, ja onhan tämä kaikki mistä puhutaan, että vanhemmat katsovat kännykkää ja ovat poissaolevia vaikka ovat läsnä. Ja on kiire perheessä ja harrastuksesta toiseen kuljetetaan. Semmoinen rauhallisuus on ehkä mennyt siitä kotielämästä pois. Ei välttämättä kohdata yhteisessä ruokapöydässä enää. Mutta kyllä minä uskon, että kaikki haluaa lastensa hyvää ja parasta kuitenkin tänäkin päivänä.”

5.6 KEHITTÄMISIDEAT

Kehittämisisideat pääluokkaa kuvaavat seuraavat alaluokat: oppilaisiin liittyvät kehittämisisideat sekä kouluun liittyvät kehittämisisideat. Haastateltavilla oli kokemustensa perusteella tullut mieleen kiusaamisen puuttumiseen liittyviä kehittämisisideoita. Varsinaisesti puuttumiskeinoihin tai -metodeihin liittyviä ideoita ei käsitellä tässä tutkimuksessa muuten kuin KiVa Koulu® -toimenpideohjelman kohdalta.

KUVIO 8. Kehittämiseen liittyvät tutkimustulokset.

Oppilaisiin liittyvät kehittämisideat

Haastateltavien toiveena on oppilaiden ryhmäytymiseen ja toisten huomioon ottamiseen panostaminen.

”semmoinen ryhmäyttäminen ja se että täällä olisi hyvä olla. Ne on myös asioita jotka sitä myös ehkäisee. - - se yhteisöllisyys on varmaan yksi semmoinen mistä se on kiinni.”

”... semmoinen tilannetaju ja toisten huomioiminen ja toiset on erilaisia nii se on semmoinen missä varmasti pitää paljo tehdä töitä ja onhan aikuisilla sama homma.”

Myös ns. kansalaisvelvollisuuksien opettaminen oppilaille olisi tärkeää.

”... että oppilaat myös huolehtisi siitä, että tämä on yhteistä omaisuutta ja siihen liittyy myös se toisista huolehtiminen, että rohkeutta puuttua ja rohkeutta tulla sanomaan.”

”Minä uskon, että pystytään menemään siinäkin eteen päin kun yhteiskunnan opetus aloitetaan jo alaluokilta. Kun sinnekin tulee yksi kurssi sitä että kansallisuusvelvollisuuksia käydään, että mitkä ovat kansalaisen velvollisuudet ja vastuut niin se on ihan hyvä asia.”

Vanhempien keskinäistä yhteistyötä pitäisi kehittää.

”...samalla sitten uskaltaisivat kasvattaa toinen toistensa lapsia niin ne hoideltaisi sitten siellä kotioloissakin ja vapaa-ajalla ne kiusaamis-tilanteet erilailla, että se on ainakin semmoinen yksi tie.”

Kouluun liittyvät kehittämisideat

Opettajien omaa toimintaa voisi kehittää.

”Vois olla semmoinenkin, tosiaan voisi vielä varhaisemmassa vaiheessa jotenkin syvällisemmin sen kiusaajan kanssa pureutuisi niihin syihin. Nythän ne vähän pääsee sillä että -en niinkö tiedä- tai että -kun se on tuommoinen-, ne ei anna hirveästi niitä. Jos tavallaan ei antaisi sen jättää siihen vaan menisi heti syvemmälle niin tietenkkin sillä varmaan voisi niin kun saada ehkäistyä paremmin.”

”semmoinen systemaattisempi muistuttelu ja sitten semmoinen avuntarjonta voisi olla ihan yks hyvä.”

Opettajien mielestä seurantaa voitaisiin tehostaa.

”...ei niitä virallisia seurantakeskusteluja ei järjestetä niin paljon kun ehkä olisi syytä.”

Opettajien yhteistyötä voisi kehittää

Opettajien keskinäisen yhteistyön kehittäminen.

”...pitäisi ottaa aikaa ja istua alas ja vähän suunnitella uusiksi joitakin, ihan yhteisestikin.” (utk. huom: haastateltava viittasi oman koulun kiusaamisen vastaiseen suunnitelmaan)

”Sitä me ollaan justiin, että jos luokanohjaaja selvittelee itse jonkun, kun on niitä semmoisia välikohtauksia missä selvitellään. Saattaa olla, että siinä sitä jutellaan ja sanotaan että tämä ei saa enää toistua, ja niin se vaihe sitten pitäisi kirjata. Että sillain se on harmi, kun me ei tiedetä, että paljonko muut aikuiset on tuota hoitaneet.”

Kodin ja koulun yhteistyötä pitäisi kehittää.

”Me seurataan sitä luokanohjaajien kanssa, katsotaan että ne seuraavat. Ja vanhempien kanssa tietenkin sovitaan, että vanhemmat jos seuraavat itse kotona sitä tilannetta, laittavat viestiä, että miten se on.”

”Kyllä se kotoa lähtee se kasvatus, että kodin kanssa se yhteistyö...”

”...sitten pitäisi vetää niin kun taaksepäin ja tehdä paljon yhteistyötä kodin kanssa, että saisi ne normit jotenkin semmoiseen hyviin tapoihin ja miten kohdellaan toisia. Niin, istahtaa niin kun semmoiseen takaisinpäin.”

Yhteistyön kehittäminen muiden viranomaisten kanssa.

”...kuraattoreillakin on tiukat aikataulut, ja ehkä sen pitäisi olla ihan joku muu. Että, meillä on vaan koulupsykologi joka täällä on silloin tällöin vastaanotolla ja sitten tuolla mielenterveystoimistossa ottaa vastaan, että mullakin on oppilas käynyt siellä puhumassa.”

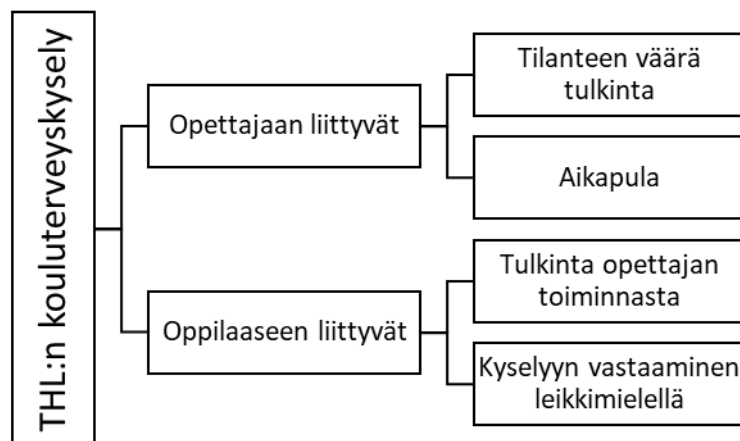
”Kun joku lapsi oireilee, ohjataan aina sinne kuraattorille ensisijaisesti ja sitten mahdollisesti koulupsykologin vastaanotolle.”

Aikaresurssien paranemisen myötä oppilastuntemus paransi.

”...on opettajien kans puhuttu paljon, niin kyllä kaikkien opettajien toive on että olis sitä aikaa enemmän oppilaitten kans olla ylipää-tään ja tutustua niihin.”

5.7 THL KOULUTERVEYSKYSELY

THL kouluterveyskysely pääluokkaa kuvaavat seuraavat alaluokat: Opettajaan liittyvät arviot sekä oppilaaseen liittyvät arviot.

KUVIO 5. THL:n kouluterveyskyselyyn liittyvät tulokset.

Opettajaan liittyvät arviot

Opettaja voi tulkita näkemänsä tilanteen väärin.

"Hämmennystä, hämmennystä herättää hirveästi. - oppilas olettaa että ne näki, mutta opettaja on tulkinnut sen joksikin painiksi/ leikiksi eikä olekaan oikeasti nähnyt."

"Voihan se olla sitten, ettei opettajan ymmärrä."

Opettaja ei tunnista kiusaamista.

"Ehkei osata sitä sitten nähdä."

"Hiljaiseksi vetää, että jotenkin itsestä tuntuu, että jokainen opettaja siihen haluaisi puuttua."

Opettajien aikapula vaikuttaa kiusaamiseen puuttumiseen.

"Onko aikuisilla liian kiire?"

Noteeraamatta jättäminen käy haastateltavien mielessä.

"... mutta en tiedä onko se sitten totuus siitä, että opettajat ei usko tai koulun aikuiset ei reagoi, että jos se on totta niin sehän on aivan hirveää."

"Sekin voi olla yksi syy, että opettaja ei ole niin puuttunut, jos opettaja väsyä siihen että joka tunnin alussa että kun tuota ja tätä ja siellä ja välitunnilla..."

Oppilaaseen liittyvät arviot

Opettaja ei osaa puuttua tilanteeseen oppilaan haluamalla tavalla tai voimakkuudella.

"Opettaja on voinut sanoa, että pitää olla kunnolla, mutta silti se saattaa jatkua. Semmoinen voi olla sitten miksi oppilas voi kokea, ettei siihen puututa."

"...ehkä se voi olla joskus, että semmoista ei aina opettaja huomannut, tai jos on huomannut nii ei ole osannut puuttua sillain oppilaan haluamalla tavalla."

Oppilaiden tulkinnat opettajan toiminnasta voivat olla väriä.

"...yksilöllisiä ne kokemukset ja tulkinnat, mutta oppilaan pitäisi saada se kokemus siitä että siihen puututaan ja sitä ei hyväksytä. - onko se sitten että siihen ei tosiaan ole puututtu, vai onko se sitä"

että niillä on jäänyt sellainen tunne. Tai aikuinen voi olla sitä mieltä, että on puuttunut, en tiedä. Tämä on kyllä mielenkiintoinen...”

”...luulisi, että jos nämä on kiusattuja, että niillä tosiaan on kyllä aikalailla mielikuva siitä onko ne noteerattu vai ei. Mutta sitten ei voi ajatella, ettei ne jotenkin muistas tai muuta, että ihan varmasti muistavat, mutta sitten se että voi olla se itsetunto niin murusina, että ihan kaikki tuntuu kiusaamiselta tai semmoiselta ja sitten tuntuu että kukaan ei tee mitään. Mutta sittenhän se tarviikin apua. En määh, määh oon vähän niinku järkyttynyt tästä tuloksesta!”

Oppilaat voivat kokea, ettei opettaja välitä.

”...ei voi joka tunnin alussa alkaa muutaman oppilaan käräjöintiä tekemään, semmoisista pikkuasioista. Jos opettaja kokee, etteivät ne ole niin tähdellisiä; että kun tuo juoksi tuosta kun mulla oli tämä alue tässä ja semmoisia ihan mitättömiä juttuja, niin onko sekin sitten että koetaan ettei tuo opettaja välitä?”

”Joskus ihan vain semmoisesta ns. pienestä kiusaamisesta, ettei ottaisi tarpeeksi vakavasti, mutta monesti se sitten tuntuu, että vaikka sitä aikuisena yrittää puuttua näihin niin sen lapsen näkemys voi olla eri.”

”En kyllä osaa sanoa (naurahtaa), aivan niin kun tyhjää lyö! En usko ainakaan, että olisi kyse siitä etteivät opettajat välittäisi. Ainakin oma kokemus...”

Oppilaat voivat vastata kyselyihin leikkimielellä.

”Ja sitten isommilla, varsinkin yläkoulussa on sitä ilmennyt, että vastataan aivan läpällä mitä sattuu.”

Kiusaaminen ei ole loppunut puuttumisesta huolimatta.

”Jollakinlailla tuntuu erikoiselta, että miten ne on kokeneet tuon kysymyksen, ettei puutu. Onko ne ettei huomaa sitä?”

”Sen vaan täytyy pitää paikkaansa siinä mielessä, että jos se ei ole loppunut. Kyllähän se on valitettavaa, johon pitäisi pystyä jotenkin apu saamaan.”

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten vertaaminen aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen

Pääluokkia olivat koulukiusaaminen ilmiönä, kiusaamisen puuttuminen ja sen toteuttaminen, KiVa Koulu® -toimenpideohjelma, puuttumisen ongelmat, kiusaamisen muuttuminen, kehittämisideat ja THL:n kouluterveyskysely.

6.1.1 Koulukiusaaminen ilmiönä

Kaikilla haastateltavilla oli hyvin tiedossa koulukiusaamiseen liittyvät tunnusmerkit. He kuvasivat koulukiusaamista pääasiassa samoin ilmaisin kuin kirjallisuudessa mm. koulukiusaamista tutkineet Salmivalli ja Hamarus. Kaikilla haastateltavilla oli myös paljon samantapaisia kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta ja toteuttamisesta, mikä johtunee kouluissa ajan myötä muodostuneista toimintatavoista ja KiVa Koulu® toimenpideohjelmaan liittyvästä protokollasta.

Haastattelumateriaaleista nousi esiin analyysivaiheessa kaksi uutta aihetta, koulukiusaamisessa ajan myötä tapahtuneet muutokset, ja toiseksi haastavat oppilaat. Nämä aiheet tutkija päätti erottaa omiksi osioiksi analyysiin, koska niistä kertyi paljon kommentteja eri näkökulmista. Haastatteluissa nämä asiat mietityttivät paljon opettajia, ja he kommentoivat mm. mitä muutoksia on tullut netin -somen myötä, sekä oppilaissa ja vanhemmuudessa tapahtuneita muutoksia, vaikka itse ilmiö on muuten pysynyt kutakuinkin samana.

6.1.2 Koulukiusaamiseen puuttuminen ja sen toteuttaminen

Haastateltavien työpaikoilla vaikutti haastattelujen perusteella olevan aika tiivis ja yhtenäinen linja puuttumiseen. Jokaisen mielestä heillä puututaan aina aktiivisesti kiusaamiseen tai sen kaltaiseen käytökseen, kun sitä ilmenee tai tulee tietoon. Haastateltavat tunsivat ammattiinsa kuuluvana velvollisuutena puuttua ja taata kiusatun turvallisuus. Jokaisen haastateltavan periaatteena oli kiusaamisen

kitkeminen, vaikka joillakin se tuntui välillä loputtomalta työltä. Lasten psykiatri Raisa Cacciatoren mielestä kasvatustyössä pitäisi olla aina mukana aggressiokasvatusta, jolloin jokainen aikuinen puuttuisi johdonmukaisesti kaikkiin lapsen tekemiin negatiivisiin puheisiin tai tekoihin. Jo pelkästään aikuisen tekemä tiukka haastattelu, ja ongelman esiin tuominen voi olla jo seuraamus sinänsä, vaikkei asia juuri siinä selviäisikään. Näin saadaan opetettua lapsille ja nuorille vastuunottamista omasta käyttäytymisestään (Cacciatore 2007, 54- 56.) Loppujen lopuksi kaikkien tavoitteena on kuitenkin lapsen paras, sekä kiusaajan että kiusatun (Hamarus 2010, 67). Tämän vuoksi kodin ja koulun on pidettävä tiiviisti yhteyttä asian ollessa akuutissa vaiheessa (Olweus 1992, 89.) Aikuisten on kannettava vastuu, olipa kyseessä minkäikäinen lapsi tai nuori tahansa, ja heillä on velvollisuus puuttua kiusaamiseen niin voimakkaasti, että se saadaan nopeasti loppumaan. (Cacciatore 2007, 54, 56; Hamarus 2010, 59; Repo 2013, 10.)

6.1.3 KiVa Koulu® -toimenpideohjelma

Positiivisena asiana haastateltavat kokivat KiVa Koulu® -toimenpideohjelman sopivuuden alakoululaisille. Yläkoululaisille sitä joudutaan kovasti soveltamaan, joten heidän ikäryhmälleen toivottaisiin pikaista päivitystä. Pieniä epäkohtia jokainen mainitsi mitä muutoksia siihen toivoisi, mutta yleisesti haastateltavat olivat sitä mieltä, että kyllä siitä ennaltaehkäisevässä mielessä hyötyä on. Oppilaat ainakin tietävät mitä kiusaaminen on ja miten he voivat siihen vaikuttaa kertomalla asiasta aikuiselle. Toisaalta opettajille on selkeät ohjeet, miten kiusaamiseen pitäisi puuttua, mutta toimenpideohjelman aika kaavamainen ja raskas protokolla vaikeuttaa sen toteuttamista opettajien tiukkojen aikataulujen ja resurssien vuoksi.

Ajankäytön opettajat kokivat yhdeksi kaikista hankalimmista haasteista; ensinnäkin miten saada KiVa -tunnit sovitettua lukujärjestykseen. Toiseksi miten ehtiä pitää puhuttelut, seurantakeskustelut ja olla yhteydessä kotiin, sekä vielä kirjata nämä tapahtumat omien tuntien ohessa, kun oppilaita ei voi jättää keskenään. Yhdessä koulussa tätä oli helpotettu järjestämällä ennalta määrätty henkilö näihin tilanteisiin tai pitämään tunteja, jotta opettaja vapautuu.

Ennaltaehkäisevässä mielessä KiVa Koulu® toimenpideohjelmaan sisältyvä keltainen liivi, mitä opettajat käyttävät toimiessaan välituntivalvojina, koettiin hyvänä asiana. Liivin käyttöön lienee perusteluja tuonut jo Olweuksen (1992, 29-30) tutkimus Bergenistä, joka oli osoittanut, että välituntivalvojen paikalla oleminen ja oppilaiden tieto siitä, että he puuttuvat konflikteihin, oli vähentänyt selkeästi kiusaamisten määrää. Tämä liivi on vain yksi osa KiVa Koulu® toimenpideohjelmaan ennaltaehkäisevässä mielessä liittyviä käytäntöjä. Haastateltavat kertoivat joskus keskustelleensa kollegoiden kanssa myös siitä, estääkö näkyvä liivi ehkä joskus kiusaamisen ilmituloa.

6.1.4 Puuttumisen ongelmat

Kodin ja koulun väliset kasvatus roolit

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että kodin vastuulla on varsinainen kasvatustyö, mutta nykyisin koulu joutuu tekemään osasta kodille kuuluvista velvollisuuksista joidenkin oppilaiden kohdalla. Kodin tehtävänä on opettaa lapselle tunteiden käsittelyä niin, että hän tuntee silti itsensä hyväksytyksi ja olonsa turvalliseksi, vaikka välillä näyttääkin negatiivisia tunteita tai käyttäytyy huonosti. Jos näin ei ole, hän voi kokea olonsa turvattomaksi ja yleensä ne tunteet purkautuvat jossakin muualla ihmiseen kenellä ei ole mitään tekemistä em. asioiden kanssa. Usein se on joku koulutovereista tai oma opettaja, kenet hän kokee turvalliseksi ja haluaa näin hänen huomiotaan. Tällaisesta käyttäytymisestä voi huomata asioita, joista voi olla tarvetta puhua lapsen tai nuoren kanssa. (Cacciatore 2007, 55.)

Myös Salmivallin (2010, 33) mukaan kodilla on ensisijainen kasvatusvastuu ja sen myötä myös velvollisuus vastata lapsen – nuoren käyttäytymisestä. Vanhempien ohjaus ja esimerkki toisten kunnioittavasta kohtelusta on merkityksellistä, siitäkin huolimatta vaikka toisesta ihmisestä ei pidä, tai jokin tilanne on epämiellyttävä. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että koulun kuuluu hoitaa koulussa tapahtuneet asiat, mutta koulun henkilökunta pitää tätä vaatimusta kohtuuttomana. Kiusaamistapausten monimutkaisuus vaikeuttaa selvitystyötä vapaa-ajan ja

kouluajan sekoituttua somen kautta. Jo kauan on tiedetty, että oppilaiden itsensä sekä heidän vanhempiansa asenne ja käyttäytyminen vaikuttaa siihen kuinka paljon kiusaamista esiintyy siinä koulussa ja miten sen määrä saadaan vähenemään (Olweus 1992, 46). Vanhempien, heille periytyneellä kasvatusasenteella esim. koulua ja muita vanhempia kohtaan, ja sillä, miten lapsi nämä ominaisuudet sisäistävät, on tässä suuri merkitys (Keltikangas-Järvinen & Mullola 2014, 21-22). Oppilaiden käyttäytyminen voi olla hyvin erilaista koulussa kuin kotioiloissa. Sen vuoksi monella vanhemmalla on hankalaa ymmärtää tilanne ja vaikeaa hyväksyä tilanne sellaisena kuin se on. Joidenkin oppilaiden kohdalla nämä oppilaan henkilökohtaiset- tai perheessä olevat ongelmat vaikeuttavat niin paljon puuttumista ja tällöin heitä joudutaan ohjaamaan eteenpäin apua saamaan. Tästä lisää kapaleessa haastavat oppilaat.

Kiusaamisen tunnistaminen

Kiusaamisen tunnistamisen opettajat kokivat hankalaksi, koska oppilaat osaavat olla ovelia, eivätkä kerro asioista aina totuudenmukaisesti. Lasten keskinäiseen kanssakäymiseen kuuluvat myös leikkimieliset kisailut, erimielisyydet ja konfliktit, joiden käsitteleminen kehittää heidän sosiaalisia taitojaan. Tällöin he joutuvat tunnistamaan sekä käsittelemään tilanteeseen liittyviä tunteita, ja miten he niihin reagoivat. Yleensä tämänkaltaiset kisailut ovat vaihtelevia tilanteita, joissa myös leikin osapuolet vaihtuvat (Salmivalli 2010, 12). Oikea kiusaaminen tapahtuu yleensä piilossa aikuisilta joko siten, ettei aikuisia ole paikalla, tai piilokiusaamisena opettajan läsnä ollessa, jolloin se kätketään jonkin muun tekemisen taakse, esimerkiksi puhumalla sarkastisesti tai ilmeilemällä kiusaajan tukijoille heidän ymmärtämällään tavalla. (Saloviita 2009, 137; Hamarus 2012, 31.) Se voi olla esim. käsimerkkejä, ilmeitä, katseita, asentoja jne. Se voivat puhua sarkastisesti tai suoraan valehdella asioista. Näin he kehittävät itselleen yhteisön, johon voi kuulua koko luokka, missä kaikki tietävät mitä mikäkin merkitsee, muttei paljasta sitä opettajalle. Tällöin uhri voi olla täysin yksin, eikä opettajalla ole hajuakaan mitä ympärillä tapahtuu. Tällöin opettajalla voi olla vain tunne /intuitio siitä, että kaikki ei ole nyt kohdallaan, tai että nyt on jotakin meneillään. Tällaiset em. tilanteet ovat juuri niitä, mitkä tuottavat ongelmaa ilmiön tunnistamisessa. Uhri voi olla keinoton kiusaamisen edessä, jolloin hän voi teeskennellä, ettei hän välitä tai että

häntäkin huvittaa ao. hetki tai tilanne (Cacciatore 2007, 56). Opettaja voi aistia tilanteen ilmapiiristä, äänenpainoista ja kasvojen ilmeistä oliko kyseessä kiusaaminen (Olweus 1992, 66; Hamarus 2012, 31). Jos opettajalle herää epäily, että kaikki ei ole ihan kohdallaan, hänen kannattaa puhua asiasta toisten opettajien kanssa, jolloin myös he voivat seurata tilannetta tai ottaa asian tarvittaessa puheeksi (Hamarus 2008, 96).

Usein opettajan puuttuessa tilanteeseen hänelle vastataan vähätellen tai puolustellen, eikä myönnetä ketään kiusattavan. Tällöin voi oikeasti olla, etteivät lapset/nuoret ymmärrä toimintansa vääryyttä ja silloin opettajalla on velvollisuus oikaista heidän käytöstään. Tai opettajalle ei haluta kertoa totuutta tilanteesta. Tällöin opettajan pitää osata luottaa omaan tilannetajuun, ja lukea ikään kuin rivien välistä mistä tilanteessa oli oikeasti kysymys (Hamarus 2008, 77). Salmivalli puhuu kirjassaan (2010, 45-46) kiusaamisen tulkintarepertuaareista; jotka tarkoittavat joko kiusatun ominaisuudesta /erilaisuudesta, tai -ansaitsemasta asiasta minkä vuoksi kiusaajilla on muka oikeutettua vähätellä tai panetella uhria. Tällöin kiusaajat eivät koe tekevänsä tahallaan mitään pahaa toiselle.

Haastavat oppilaat

Haastatteluiden aikana eniten opettajia mietitytti haastavat oppilaat, joita opettajien mukaan on nykyisin aika paljon. Jotkin tällaisista oppilaista voivat kiusata useampaakin eri oppilasta. Osa haastateltavista koki, että joidenkin oppilaiden puhuttelemisen tai joissakin tapauksissa sanktioidenkaan antaminen ei saa heitä korjaamaan käytöstään. He tunsivat olevansa hieman neuvottomia näiden oppilaiden suhteen eivätkä osanneet sanoa mikä olisi lääke tähän ongelmaan. Normaalisti lapsi /nuori osaa muuttaa käytöstään, jos häntä torutaan. Jos kiusaamista ei joidenkin kohdalla saada yrityksistä huolimatta loppumaan, niin silloin asia kuuluu viedä oppilashuoltoryhmän käsiteltäväksi (Salmivalli 2010, 58). On tiedossa, että aikaisempi väkivaltainen käyttäytyminen ennustaa väkivaltaista käyttäytymistä myös tulevaisuudessa, ja siksi ennaltaehkäisevässä mielessä tehty aggressiokasvatusta ei voi liikaa korostaa (Cacciatore 2007, 46). Tällaisen oppilaan kohdalla pitää alkaa selvittämään, miksi oppilas käyttäytyy toistuvasti

huonosti, mitä hänen parhaakseen voitaisiin tehdä ja tarvittaessa ohjata hänet ammattiauttajalle, esim. koulupsykologille tai -kuraattorille, tai pyytää ammattiauttajia tulemaan mukaan selvittämään asiaa (Olweus 1992, 90; Cacciatore 2007, 69; Repo 2013, 39, 200).

Haastavien oppilaiden perhetausta

Tiedetään, että perhetausta ja lapsen /nuoren kasvuolosuhteet vaikuttavat hänen kehitykseensä. Soisalon kirjassa (2012, 17-18) käsitellään ihmisen sosiaalista perimää, esimerkiksi yhtenä bibolaarihäiriön riskitekijänä. Sosiaalisella perimällä tarkoitetaan vanhempien myötä perheeseen kulkeutuvia, jopa sukupolvien yli tulevia, joko ekonomisia, sosiaalisia tms. vaikutteita mitkä joko tukevat tai haittaavat lapsen kehitystä ja kasvua. Olennaista tässä on se, miten perhe on tekemissä ympäröivän yhteisön esim. sukulaisten, naapurien sekä muiden vanhempien kanssa, sekä millaiset perheen keskinäiset suhteet ja käyttäytymismallit ovat.

Tästä samasta asiasta puhuu myös Salmivalli (2010, 36-37), ja lisää kuinka tärkeä rooli lapsen -nuoren käyttäytymiseen on vertaisryhmällä. Soisalon kirjassa (2012) todetaan, että tällainen perheessä oleva ongelma voidaan jo nykyisin tunnistaa ja sen myötä heitä voidaan auttaa katkaisemaan tuo negatiivinen kierre tarjoamalla mm. koulu psykologin ja -kuraattorin palveluita, tai ohjaamalla heidät ääritapauksessa poliisille. Tähän liittyy oleellisesti myös se, mikä asia kuuluu kenellekin viranomaiselle, ja kuka osaa ymmärtää mikä ongelma aiheuttaa kiusaamisen. Eri ammattiryhmien yhteistyössä olisi varmasti parannettavaa, jotta kiusaajan ongelmiin voidaan asianmukaisesti puuttua, ja että uhri saa myös tarvitsemansa avun ja turvan.

Haastateltavilla oli tietoa, että joidenkin oppilaiden kohdalla kiusaaminen on jatkunut jo pidempään. Haastattelumateriaaleissa mainittiin kuukauden tai lukukauden mittaisesta kiusaamisesta, mutta todellisuudessa kiusaaminen voi jatkua vuosikausia, ja tähän voidaan puuttua vain aktiivisella seurannalla. Salmivallin (2010, 31) mukaan jopa yli puolet yläkoululaisista kiusatuista on kärsinyt kiusaamisesta vuosikausia. Yläkoululaisten kohdalla kiusaamiseen puuttuminen on hankalampaa, koska asenteet kiusaamiseen ovat murrosiän vuoksi

suopeat, eivätkä he mielellään kerro kiusaamisesta, ja lisäksi usko opettajien keinoihin lopettaa kiusaaminen heikkenee (Salmivalli 2010, 20-21,151).

6.1.5 Koulukiusaamisen muuttuminen

Haastateltavat kokivat kiusaamiseen puuttumisen oleelliseksi osaksi työtään. He eivät kokeneet sitä mitenkään hankalana asiana, mutta kiusaamismuotojen muuttuminen, sen siirtyminen nettiin somen myötä, on tuonut lisää haasteita kouluille. Kiusaaminen on entistä vaikeampaa tunnistaa, koska sitä tapahtuu myös koulun ulkopuolella. Nykyisin kouluissa on eriasteista kurittomuutta ja tottelemattomuutta; opettajia sekä koulukavereita kohdellaan epäkunnioittavasti, jopa sukupuolisiveellisyttä loukaten, mainitsee esim. Hamarus kirjassaan jo kymmenen vuotta sitten (2008, 36). Haastattelumateriaalissa tuli esiin paljon kommentteja siitä, miten paljon nykyisin on oppilaita, joiden käyttäytyminen ei muutu vaikka siihen puututaan useitakin kertoja.

Koulun rooli kasvattajana on myös muuttunut. Erään haastateltavan mielestä kaikki opettajat eivät koe koulun ulkopuolella tai somessa tapahtuneen kiusaamisen selvittelyä koulussa tarpeelliseksi, varsinkaan osa yläkoulun ja lukion opettajista. Haastateltava kertoi, että yläkoulun ja lukion roolit ovat olleet aiemmin enemmän sivistäviä, mutta nykytilanteen takia nekin ovat joutuneet ottamaan roolia myös kasvattajina. Kaikkien haastateltavien mielestä nämä kouluajan ulkopuolellakin tapahtuneet kiusaamiset kuuluvat koululla käsiteltäviksi, koska ne vaikuttavat niin oleellisesti lapsen koulunkäyntiin, ja jos tapauksessa on mukana esim. osa luokasta, se vaikuttaa myös koko luokan oppimisilmapiiriin. Eräs haastateltavista harmittelikin, että juuri niiden oppilaiden vanhempia ei näy vanhempainilloissa, joiden siellä toivoisi olevan. Hänen uransa alussa vanhempainilloissa oli paikalla yleensä ainakin toinen oppilaan vanhemmista.

6.1.6 Koulukiusaamiseen liittyviä kehittämideoita

Koulussa työskentelevien aikuisten yhteistyön kehittäminen

Haastateltavat kokivat tarvetta opettajien ja muiden koulussa työskentelevien aikuisten yhteistyön ja/tai kommunikaation kehittämiseen, jotta kiusaamiseen voitaisiin tehokkaammin puuttua. Saloviita (2009, 93-98) puhuu kirjassaan siitä, kuinka vaikeaa on saada kaikki opettajat ja muu henkilökunta yhteisten sopimusten taakse, ja kuinka tärkeää hyvä johtajuus on kaikkien työrauhan kannalta. Välituntivalvojen olisi hyvä keskustella välituntitapahtumista myös toisten opettajien kanssa, ainakin kertoa tai muuten välittää tieto ao. oppilaan luokanopettajalle puuttumisestaan johonkin konfliktiin (Olweus 1992, 67). Näin saataisiin ennaltaehkäisevässäkin mielessä tietoa jonkun oppilaan taipumuksesta käyttäytyä huonosti välitunnilla. Asioista puhuminen koulun henkilökunnan keskuudessa vähentää kiusaamista, kun eri henkilöt voivat seurata ja arvioida tilannetta omasta näkökulmastaan (Salmivalli 2010, 55).

KiVa Koulu -soveltamista sekä muita puuttumisen malleja

Kaikki haastateltavat toivat esiin aikaresurssien puutteen kiusaamistapausten selvittelyjen ongelmana. Tämän vuoksi myös KiVa Koulu® -toimenpideohjelmaa on alettu soveltamaan kouluissa, koska sen protokolla on koettu liian raskaaksi toteutettavaksi normaalin koulutyön ohella. Haastattelussa ilmeni, että yhdessä koulussa oli kokeiltu vertaissovittelua konfliktitilanteiden selvittämisessä ja koettu että se voisi sopia ainakin yläkouluikäisten kanssa käytettäväksi: Saloviita puhuu vertaissovittelusta ratkaisukeskeisen menetelmän kautta, jolloin mukana olisi ns. sovittelijaoppilaita, joiden kanssa riidan osapuolet käsittelisivät tapausta puhumalla tunteista ja miettimällä, miten asiassa päästäisiin sopuun eikä tapaus enää toistuisi. Hän on myös sitä mieltä, että tämä sovittelumalli käy paremmin tavallisiin konflikteihin (2009, 148).

Kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että yksi tärkeä osa kiusaamisen vähentämisessä on koulun ja kodin välinen yhteistyö. Parhaaseen lopputulokseen kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, kiusaamistapausten selvittelyyn, sekä seurannan suhteen päästään kodin ja koulun keskinäisellä kunnioittavalla yhteisyyllä (Salmivalli 2010, 33). Kotona ja koulussa opetellaan käytöstapoja ja ryhmätyöskentelyä, sekä tarvittaessa karsitaan määrätietoisesti huonoja toimintatapoja (Cacciatore 2007, 69). Vanhemmat voisivat esim. osallistua kiusaamisen vastaisen toimintakampanjoinnin suunnitteluun ja toteutukseen sekä kyselemällä aktiivisesti, miten koulu järjestää kyselyitä ja millaisia tuloksia KiVa Koulu® -kyselystä on tullut (Salmivalli 2010, 92). Joskus vanhempien on vaikeaa osallistua kiusaamistapausten selvittämiseen, varsinkin jos oma lapsi on kiusaaja -osapuolena. Tällöin laki määrää, että koulun on vietävä asia eteenpäin esim. oppilastyöryhmään (Hamarus 2008, 21-22).

Muiden vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen

Kiusaamisen ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa lasten vanhempien tutustuminen toisiinsa samalla kun lapset tutustuvat toisiinsa on kannattavaa. Tätä mieltä on myös prof. Salmivalli, kun eri oppilaiden vanhemmat ovat tekemisissä keskenään jo ennen kun/jos kiusaamista ilmenee, asiat on helpompia hoitaa jo tutun ihmisen kanssa, mikä ehkäisee myös vanhempien välisiä konflikteja (2010, 93). Tämän vuoksi koulun järjestämät vanhempainillat ja yhteiset tapahtumat lasten kanssa ovat hyödyllisiä.

6.1.7 Koulukiusaamiseen liittyvä kouluterveyskysely

Kouluterveyskysely -teemaa haastateltavat hämmästelivät epäuskoisena. Jokaisella tuli mieleen, että se johtuu jossakin määrin aiheeseen liittyvästä jonkinlaisesta väärinkäsityksestä. Jokainen uskoi, että yhtenä syynä tulokseen on aikuisten ja lasten erilainen ajattelu kiusaamiseen puuttumisesta. Eli se, minkä aikuiset

ajattelivat olevan puuttumista, ei välttämättä lasten /nuorten mielestä sitä ole. Näin ehkä osittain sen vuoksi, koska se ei loppunut siihen hetkeen, kun oppilas luuli opettajan huomanneen kiusaamisen. Tutkijan mielestä haastateltavat jäivät miettimään asiaa myös haastattelujen jälkeen.

Teoksessa Meidän koulu -keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen Saloviita (2009, 138) miettii samoja asioita ao. tutkimustuloksen syistä, mitä haastateltavatkin toivat esille. Opettajien keskinäiset- ja oppilaiden keskinäiset käsitykset voivat erota kovasti toisistaan, kun mietitään kiusaamisesta ilmiönä ja siitä, miten se määritellään. Tällöin opettajat eivät välttämättä tunnista kiusaamiseksi sitä mikä sitä on oppilaiden mielestä. Tällöin puuttuminenkin on vaikeaa.

6.2 Tutkimuksen tekemiseen liittyvää pohdintaa ja omat oppimiskokemukset

Tämän opinnäytetyön tekeminen kokonaisuudessaan on ollut pitkä prosessi, joka on tutkijan oman henkilökohtaisten asioiden vuoksi venynyt vuosien mittaiseksi. Aihe itsessään on kiinnostanut tutkijaa erittäin paljon ja tutkija on lukenut näiden vuosien aikana paljon kiusaamiseen liittyvää materiaalia ja seurannut mediakeskusteluja. Raportin kasaaminen onkin ollut hankalaa sen vuoksi, että tutkijalla on paljon tietoa olemassa, mutta lähdemateriaaleja ei ollut kirjoitettuna ylös. Opiskelujen ohella tehty keikkatyö viivästytti kovasti tämän opinnäytetyöraportin tekemistä, koska siihen liittyvä kirjoittaminen tuntui haastavalta. Haastattelut olivat mielenkiintoisia tehdä, ja niistä tutkija sai uutta näkökulmaa ilmiöön, esim. kuinka kiusaaminen on muuttunut viimevuosina. Tutkija haluaisi jatkaa aiheen parissa työskentelyä muuten, mutta minkäänlaista tutkimusta tuskin tulee tekemään tulevaisuudessa.

Tutkija on syventynyt aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen perehtymällä koulukiusaamiseen ilmiönä jo paljon ennen kuin hän on aloittanut tämän tutkimuksen teon. Tämän vuoksi tutkimuksen rajaaminen jo aiheen valinnan yhteydessä oli

haastavaa. Samoin raportin kirjoittamisen yhteydessä lähteiden uudelleen etsiminen sisällön tueksi oli hankalaa, koska tutkija ei muistanut, kuka ja missä kirjassa asia oli todettu. Tutkija on myös osallistunut koulukiusaamiseen perehtyneen ja kirjoja aiheesta kirjoittaneen tohtori Päivi Hamaruksen järjestämälle koulutuspäivälle Helsingissä keväällä 2016.

Psykiatrisen sairaanhoitajan työtä jo jonkin verran tehneenä tutkijalla on muodostunut oma kokemus siitä, kuinka monet psykiatrisen sairaalahoidon potilaista ovat kärsineet kiusaamisesta kouluaikaanaan. Tämä näkynee myös raportin kokoamisessa esim. on otettu huomioon oppilaiden vanhemmista /perheestä periytyviä ominaisuuksia, heidän asenteiden, tapojen ja käyttäytymismallien vaikutuksesta lapsen/nuoren toimintaan. Tutkija on kuullut usean potilaan puhuvan, kuinka kiusaaminen on traumatisoinut tämän ja miten paljon potilas kärsii asiasta tänäkin päivänä oireilemalla niin voimakkaasti, että joutuu hakemaan ammattiapua.

Tavoitteena oli kuvata opettajien kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta, KiVa Koulu® -toimenpideohjelman käyttämisestä, puuttumisen ongelmista sekä ajatuksia THL:n kouluterveyskyselyn tuloksesta. Lyhyesti sanottuna tutkijan mielestä haastatteluissa saatiin tuotettua hyvin em. kuvauksia ja kokemuksia, josta voi huomata kuinka paljon haastateltavat joutuvat käyttämään aikaa kiusaamiseen puuttumiseen. Haastateltavat osasivat vastata hyvin myös kehittämisideoita käsittelevään teemaosioon, ja miten hyvin -tai huonosti KiVa Koulu® -toimenpideohjelma soveltuu eri-ikäisten oppilaiden kiusaamisen selvittelyyn. Ajankäytön ongelmaan tutkija toivoisi pikaisesti löydettävän jonkinlaisen ratkaisun, koska se aiheuttaa todella paljon haasteita opettajille. THL:n tutkimustulos aiheutti kaikissa haastateltavissa suorastaan tyrmäyksen mikä veti heidät aika hiljaiseksi. Sen vuoksi siitä asiasta ei saatu ihan niin paljon keskustelua aikaan kuin tutkija olisi ennalta toivonut.

Tutkija huomasi, kuinka opettajat olivat miettineet koulukiusaamista paljon. Haastateltavat olivat selvästi keskustelleet tutkimukseen liittyvistä asioista myös kollegoidensa kanssa. Ihanteellista olisi, että näistä asioista keskusteleminen ja kehittäminen kasvaisi ja toisaalta tähän liittyvistä asioista johtuvat haasteet vähenisivät, tai mahdollisesti kiusaamiseen puuttuminen jopa helpottuisi tämän

tutkimuksen jälkeen. Tutkija toivoo, että tämän raportin lukemisen jälkeen opettajat sekä muut lasten/ ja nuorten kanssa työskentelevät aikuiset motivoituisivat puuttumaan asioihin herkemmin, nopeammin ja tiukemmin heti epätoivottavaa käytöstä huomattaessaan, koska tiedostavat myös sen miten tuhoavaa jatkuva kiusaaminen on sekä kiusaajalle että kiusatulle.

6.3 Laadullisen tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit ovat rehabiliteetti, tutkimuksen toistettavuus (siirrettävyys), sekä pätevyys eli validiteetti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tämän vuoksi aineistonkeräämiseksi valittiin nauhoitettu teemahaastattelu ja haastateltaviksi opettajia, joilla oli kokemusta kiusaamiseen puuttumisesta ja KiVa Koulu® -toimenpideohjelmasta. Tutkija mietti ennen tutkimuksen aloittamista, saadaanko muutamaa henkilöä haastatteleamalla kerättyä aineistoa niin paljon, että voitaisiin puhua materiaalin kylläisyydestä teorian vaatimalla tavalla? Voi olla, että useamman haastattelun tekeminen olisi tarpeellista (Hirsjärvi 1997, 182). Tähän opinnäytteeseen varattujen resurssien rajallisuuden vuoksi useampia haastatteluja ei voitu tehdä. Toisaalta tutkija sai paljon hyvää materiaalia; näistä neljästä haastattelusta kertyi 38 sivua aukikirjoitettua materiaalia (fontti 12, 1,5 riviväli), jotka supistuivat taulukkoon kommentteiksi 14 sivulle (fontti 8, riviväli 1). Analyysivaiheessa ilmeni, että haastateltavien kommentit olivat niin yhteneväisiä, että siinä mielessä kylläisyyteen päästiin.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaneeksi, että jo haastattelun teemarunkoa suunnitellessaan tutkija joutui miettimään mitä mahdollisesti mikäkin teema sisältää. Tätä helpotti tutkijan aikaisempi laaja teoretietämys aiheesta. Toisaalta samalla piti varoa, ettei tutkija tuo alitajuisesti omaa tietämystään esiin siten, että se voisi vaikuttaa haastateltavien kommentteihin. Nauhoitus, tutkijan samalla itselleen tekemät muistiinpanot sekä tarkentavat kysymykset takasivat sen, että aukikirjoitusvaiheessa ei päässyt syntymään väärinkäsityksiä asiayhteyksistä.

Siirrettävyys

Tutkija on pyrkinyt tähän kuvaamalla mahdollisimman tarkasti haastateltavat ja heidän työpaikkansa (ala- vai yläkoulu), heitä kuitenkaan paljastamatta. Tutkimuksen siirrettävyyteen pyrittiin myös käyttämällä yleisesti käytössä olevaa KiVa Koulu® -toimenpideohjelman määritelmää koulukiusaamisesta. Siirrettävyys kärsi tutkijan mielestä jonkin verran siitä, että KiVa Koulu® -toimenpideohjelmasta ei saatu käyttöön kouluilla käytettävissä olevaa materiaalia, koska se on maksullista. Tutkija lähetti em. organisaatiolle tiedon tulossa olevasta tutkimuksesta, ja kysyi mahdollisuutta saada käyttöönsä materiaalia. Materiaali olisi ollut tarpeen sen vuoksi, että tutkija olisi voinut perehtyä paremmin käytäntöihin miten KiVa Koulu®:ssa kiusaamistapauksia käsitellään, sekä tutkija olisi voinut kohdentaa tutkimuskysymykset paremmin aiheeseen liittyväksi.

Sulkeistaminen

Sulkeistaminen tarkoittaa, että tutkija tunnistaa omat mielipiteensä ja (mahdolliset teoretiedon etsimisen yhteydessä muodostamat) ennakkokäsityksensä aiheesta, mutta ei anna niiden vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen eikä tuloksiin missään vaiheessa (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen, 2013, 202). Kuten edellä on kerrottu, tutkija on lukenut aiheesta paljon jo ennen tutkimuksen aloittamista. Kiistämättä tutkijalle on muodostunut sen vuoksi jonkinlainen käsitys kiusaamiseen puuttumisesta. Kirjallisuus käsittelee kuitenkin enimmäkseen asiaa ilmiön kautta, mutta opettajien omaa näkökulmaa puuttumiseen tutkija ei löytänyt mistään. Tässä suhteessa tutkijalla ei ollut ennakkokäsityksiä siitä, miten opettajat itse kokevat tilanteet ja kiusaamiseen puuttumisen. Muuten ilmiöön liittyviä asioita käsitellessään tutkija on tietoisesti pyrkinyt sulkemaan pois omat teoretiedosta nousseet ennakkokäsityksensä, etteivät ne vaikuta lopputulokseen.

6.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Tutkimuksen eettisyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkimusta tehdessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja osallistuvien anonymiteetti säilyy. Tutkimukseen

osallistumisen voi lopettaa milloin tahansa, eikä osallistuvilla aiheuteta vahinkoa. osallistuvat tietävät, mihin tutkimuksessa kerättyä tietoa käytetään, miten se kuvataan ja miten kerätty aineisto säilytetään sekä tuhotaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aiheena koulukiusaaminen ja siihen puuttuminen on vaikea ilmiö. Koska aihe liittyy haastateltavan työhön, aineistoon voi sisältyä hänen kannaltaan arkaluonteista materiaalia, haastateltavien henkilöllisyys pidetään ehdottomasti salassa. Jo tutkimuslupavaiheessa haastateltaville jaettavassa saatekirjeessä (liite 2) luvattiin, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja että tutkimuksesta voi poistua milloin tahansa siitä tutkijalle ilmoittamalla esim. e-maililla. Haastattelut pidettiin yksi kerrallaan, jotta haastateltavat eivät kuule mitä kukaan puhui. Haastattelumateriaalia ei päässyt kuuntelemaan eikä lukemaan kukaan ulkopuolinen. Kaikki haastattelumateriaali tuhotaan tämän opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen polttamalla litteroinnit, sekä deletoimalla digitaalinen materiaali.

Anonyymiteetin säilymiseksi tutkimus hoitotieteessä -kirjassa on kehoitus muuttaa suorat lainaukset yleiskielelle, ettei haastateltava ole tunnistettavissa esim. murteensa vuoksi (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 98). Tässä tutkimusraportissa haastattelumateriaaleista poimitut suorat lainaukset ovat muokattu siten, ettei murteen tai puhutavan vuoksi syntyvistä sanonnoista voi a.o. henkilöä tunnistaa.

7 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Tutkijalla nousi jatkuvasti uusia tutkimusaiheita tätä tutkimusta tehdessä. Vastoin kaikkia ohjeita, niistä ei tullut tehtyä muistiinpanoja. Seuraavassa joitakin mitkä ovat jääneet mieleen.

Nettikiusaaminen, sen eri muodot.

Miten kiusaaminen saadaan oleellisesti vähenemään?

Miten kiusaaminen on muuttunut viimeisten 10- 20 vuoden aikana?

Onko vanhemmuus muuttunut, vai mistä jotkin kouluuyhteisössä näkyvät muutokset johtuu?

Mistä syystä kiusaaminen on muuttunut viimeisten 10- 20 vuoden aikana?

Yksi aihe mikä tutkijalle on noussut tutkimuksen aikana useasti mieleen, on opettajien tai muiden lasten /nuorten parissa työskentelevien oma asenne kiusaamiseen puuttumiseen, tai mitä he siitä ajattelevat. Koska ei ole olemassa tutkimuksia mitkä antaisivat tietoa opettajiin liittyvistä tekijöistä, jotka mahdollisesti vaikuttavat puuttumiseen, esimerkiksi juuri asenne, tämä tutkimus ehkä voi antaa alkusäyksen seuraavaan tutkimukseen, joka tutkisi em. asiaa.

Onko opettajan / koulun asenteella merkitystä kiusaamisen määrässä tai kiusaamiseen puuttumiseen?

Tutkimustuloksissa ilmeni, että koulukiusaaminen on moniulotteinen ilmiö, jonka tunnusmerkkejä voitaisiin jaotella useilla eri tavoilla; esimerkiksi ympäristöstä- ja ihmisistä /sosiaalisista tekijöistä riippuviin tekijöihin. Tähän suuntaan myös KiVa – toimenpideohjelma on suunniteltu. Näitä em. tekijöitä voitaisiin tutkia lisää, ja sen myötä ehkä löytää uusia tapoja kiusaamisen vähentämisen keinoihin.

Mitkä tekijät vaikuttavat opettajan puuttumiseen kiusaamistilanteissa tai siitä tiedon saatuaan?

Eräs haastateltavista mainitsi eri kouluasteiden opettajien toimenkuvan, ja siihen liittyvän asenteen vaikutuksen kiusaamiseen puuttumiseen. Hän kertoi, että

aiemmin yläkoulun ja lukion opettajien työnkuva on periaatteessa ollut pääasiassa aineen opettamista, eikä niinkään lasten kasvattamista. Nykyisen koulu- maailman- ja lasten /nuorten käyttäytymisen muutoksen myötä tämä voi olla hyvinkin tärkeä asia, mitä kannattaisi tutkia ja tuoda esille tulevaisuudessa.

Opettajan rooli koulu yhteisössä, kasvattaja vai oppiaineen opettaja?

Edellä mainitut jatkotutkimusideat ovat vain muutama esimerkki siitä, mistä näkökulmasta koulukiusaamista voisi tulevaisuudessa tutkia. Tutkittavaa olisi myös THL:n kouluterveyskyselyn tuloksista.

Miksi lapset ajattelevat niin, ettei koulun aikuiset puutu kiusaamiseen, vaikka tietävät siitä?

Onko kiusaamiseen puuttumisen ongelmat kommunikaatiossa, yleisesti tapahtuneessa vanhemmuuden muutoksessa, vai opettajien sosiaalisen roolin muutoksessa, kuten Keltikangas-Järvinen & Mullola kirjassaan mainitsee (2014, 115).

Vanhempien ja opettajan /koulun välillä olevat ongelmat?

Opettajan työaikaan liittyvät resurssit -aihe nousi esiin jatkotutkimuskysymyksinä myös Salmivallin (2010, 143) tekstissä. Opettajien ajankäytön tehostamiseksi tehtävistä tutkimuksista olisi varmasti myös apua, jotta kiusaamisten selvittelyyn, ja oppilaiden valvontaan sekä tutustumiseen jäisi enemmän aikaa.

Miten hoitaa kiusaamiseen puuttuminen tehokkaammin näillä nykyisillä opettajien aikaresursseilla?

Seuraavassa em. asiasta suora lainaus:

”Toimivia interventioita siis on olemassa, ja kysymys kuuluukin, miten saadaan turvattua opettajille ja koulun aikuisille resurssit niiden toteuttamiseen. Jos opetusryhmät ovat suuria ja opettajat monien tehtäviensä kanssa jaksamisensa ääri rajoilla, ei sitoutuminen kiusaamisen vähentämiseen todennäköisesti ole suuren suurta. Jos opettaja ei saa kiusaamisen vastaiseen toimintaan riittävästi tukea kollegoilta ja rehtorilta, ovat mahdollisuudet tehokkaaseen toimintaan vähäiset. Paitsi resursseista kysymys on kuitenkin myös motivaatiotekijöistä. Mistä siis löytyy aikuisille motivaatiota, aitoa kiinnostusta ja sitoutumista kiusaamisen vastaiseen työhön? Nämä ovat kenties kaikkein suurimpia tulevaisuuden haasteita kiusaamisen vähentämisessä.” (Salmivalli 2010, 143)

LÄHTEET

Kirjalähteet

Alasuutari, P. 2014. Laadullinen tutkimus 2.0. Viides painos. Tampere: Vastapaino.

Cacciatore, R. 2007. Aggression portaat. Opetusmateriaali kouluille. Sastamala: Opetushallitus.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen, Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. Mullola, S. 2014. Maailman paras koulu? Helsinki: WSOY.

Lämsä, A-L. (toim) 2009. Mun on paha olla. Jyväskylä: PS-kustannus.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Suom. Maija Mäkelä. Keuruu: OTAVA.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. 2.uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Saloviita, T. (toim) 2009. Meidän koulu, Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Soisalo, R. 2012. Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Helsinki: Suomen psykologinen instituuttijhdistys ry.

Julkaisut ja artikkelit

Ervasti, J. 2012. Pupil-Related Psychosocial Factors, School Setting, and Teacher Sick Leave: A Collaborative Data Study. Tampere. Suomen yliopisto-paino Oy -Juvenes Print.

Opinnäytteet ja digitaaliset lähteet

Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Perusopetuslaki. 21.8.1998/628. Viitattu 29.5.2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Hesselgren, S. 2014. Viitattu 1.10.2014, <http://www.kivakoulu.fi/assets/files/KiVa-oppitunnit%201%20%20lk.pdf>.

KAMK:n opinnäytetyöpakki. 2016a. Viitattu 9.2.2016, <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>.

KAMK:n opinnäytetyöpakki. 2016b. Viitattu 9.2.2016, <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>.

KiVa Anti-Bullying Program. 2012a. Viitattu 18.1.2016, <http://www.kivakoulu.fi/hanke>.

KiVa Anti-Bullying Program. 2012b. Viitattu 18.1.2016. <http://www.kivakoulu.fi/>.

KiVa Anti-Bullying Program. 2012c. Viitattu 24.4.2018, [http://www.kivakoulu.fi/assets/files/kiva_c-salmivalli_kivapvt2017\(1\).pdf](http://www.kivakoulu.fi/assets/files/kiva_c-salmivalli_kivapvt2017(1).pdf).

Oamk, opinnäytetyönohje 2017. Viitattu 26.5.2018, [file:///C:/Users/Omistaja/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsof-tEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/opinnayte-tyon_ohje_20171130%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Omistaja/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsof-tEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/opinnayte-tyon_ohje_20171130%20(3).pdf).

Ollila, H. 2015. Kouluhyvinvointi, koulumenestys ja kouluviihtyvyys: peruskoulun yläluokkalaisten kouluterveyskyselyn tarkastelua. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Luokanopettajakoulutus. Pro Gradu. Viitattu 9.11.2018, [file:///C:/Users/Omistaja/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsof-tEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Ollila.Henry%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Omistaja/AppData/Local/Packages/Microsoft.Microsof-tEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Ollila.Henry%20(1).pdf).

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.2.2016, <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.

Sainio, M. 2014. KiVa Koulu® -ohjelma suomalaisissa peruskouluissa: Miten ohjelmaa toteutetaan tai miksi sitä ei käytetä? Turun yliopisto. Psykologian oppiaine. Viitattu 10.1.2016, <http://www.kivakoulu.fi/assets/files/KiVa-tutkimusraportti.pdf>.

Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2016a. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Viitattu 18.1.2016, <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/tapaturmat-ja-vakivalta>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2016b. Kouluterveyskysely. Viitattu 18.1.2016, <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2016c. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017. Viitattu 9.2.2016, <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain>.

Alustava teemarunko:

TEEMA 1

Millaisia kokemuksia Sinulla on kiusaamisesta ilmiönä? Esim. ilmenemismuodot, -määrät ja voimakkuus

Millaisia käytännön kokemuksia Sinulla on koulukiusaamiseen puuttumisesta? Esim. omia, kollegojen tai muun henkilökunnan

Millaisia kokemuksia Sinulla on KiVa Koulu® -toimenpideohjelman toimivuudesta?

Miten käytännössä toteutat kiusaamisen vastaista toimintaa työssäsi?

Millaisia konkreettisia kehittämisideoita Sinulle on muodostunut kokemuksesi myötä koulukiusaamisen vähentämiseksi?

TEEMA 2

Mitä ajatuksia THL:n kouluterveyskyselyn tulokset Sinussa herättää? Esimerkkejä, ehdotuksia

Tietoinen suostumus

Tiedonkeruu lomake

18.3.2016

Hyvät opettajat!

Olen Oulun ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden sairaanhoitaja AMK - opiskelija. Teen opinnäytetyön aiheesta, joka liittyy olennaisesti kouluhyvinvointiin. Kouluhyvinvointia voidaan tukea ja edistää lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä tukemalla lasten ja nuorten yksilökohtaisia vahvuuksia, osallistumista kouluhyvinvointin toimintaan ja kehittämällä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Näiden lisäksi on myös tärkeää tunnistaa lasten ja nuorten hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät uhat riittävän varhain. Jos hankaluuksia ilmenee, niihin täytyy puuttua.

Mm. sosiaalisuus ja käytöstavat koulussa ovat tärkeitä taitoja. Näihin taitoihin liittyvät asiat, myös mahdolliset koulukiusaamisena ilmenevät huolen aiheet tulisi tunnistaa mahdollisimman hyvin. Koulukiusaamisesta on puhuttu vuosikymmeniä, ja sen vähentämiseksi on kehitelty mm. KiVa Koulu® – toimenpideohjelma, jonka tarkoituksena olisi helpottaa opettajien puuttumista kiusaamiseen.

Tarvitsen teitä, hyvät opettajat, kertomaan ajatuksianne ja kokemuksianne mm. siitä miten koette kiusaamiseen puuttumisen kouluhyvinvointissa, ja miten toimiva KiVa Koulu® – toimenpideohjelma mielestänne on? Osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi perua ilmoittamalla siitä minulle kirjallisesti (@st.....oamk.fi). Kaikki tieto mitä annatte, käsitellään luottamuksellisesti, niin kuin hyviin tutkimuskäytäntöihin kuuluu. Esimerkit kuvataan niin, ettei teitä voi niistä tunnistaa. Opinnäytetyössä saatuja tuloksia tullaan esittelemään teille kouluhyvinvointiin ja opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja Theseuksessa.

Suostun tutkimukseen

OPETTAJIEN KOKEMUKSIA KIUSAAMISEEN PUUTTUMISESTA JA KIVA
KOULU® TOIMENPIDEOHJELMAN KÄYTTÖSTÄ

Olen saanut tietää, että tutkija noudattaa hyvään tutkimusetiikkaan liittyvää käytäntöä.

Paikka

Aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Puhelinnumero:

Tutkijan yhteystiedot:

Eira Hanhisuanto

Puh:

E-mail: